

Afscheydt predicatie uyt Philipp. 1 vers 27

<https://hdl.handle.net/1874/18781>

1636

pe

Van Someren 650

A F S C H E Y D T

BIBLIOTHEEK
NOORD-~~BRABAND~~

PREDICATIE

uyt Philipp. 1. vers. 27.

842

Ghedaen in de Ghemeynte
tot HEVSDEN,

UB. 658.

Den 20. Augusti 1634.

D O O R

GISBERTUS VOETIUS gewesene Pre-
dicant aldaer, endé nu tegenwoordich Professor der Theo-
logie in de Univerfiteyt van UTRECHT.

TOT UTRECHT,

Ghedrukt by ÆGIDIUS ende PETRUS ROMAN
Druckers vande Univerfiteyt, Anno 1636.

Den achtbaren, Godtvruchtigen,
ende seer voorsienigen

Lambrecht Iarens, *President van Schepenen, ende out-Bor-
gemeester.*

Iohan Beelaerts, *Schepen, ende out-Borgemeester.*

Adriaen Daniels van Berlecom, *Borgemeester ende out-
Schepen.*

Dirck Gooffens vander Horden, }
Adriaen Willemsz van Braeckel, } *Oude Schepenen ende*
Huybrecht Walewijns, } *Borgemeesteren.*

Severijn Iansz Schouwcn, *Ouderlingh der Gemeeynten*
tot HEVSDEN.

*Achtbare, Godtvruchtige, seer voorsienighe,
Welgunstige Heeren, Vrienden, ende
Broederen.*

 *Alsoo vele van de gemeynte al-
daer wel gewenscht, ende eenige onder
uwe E. E. ernstich versocht hadden om
mijn afgescheyt, niet sonder groote droef-
heyt ende beroeringe ten weder syden ge-
nomen den 20. Augusti 1634 in schrift
te mogen hebben: konde ick niet wel na-
laten de goede Vrienden ende Liefhebbers daerinne te gelie-*

ven, dewijle ik alles nae vermogen jae my selven geheelijckē in sulcke saecken haer schuldich ben. Ick hebbe wat lange gewacht: eensdeels om dat soo veel tijts nauwijckx my overich is om het gemelde afgescheyt met eenen breeden ende gemeynsamensijl (gelijck het doen gepredicht is, of immers ten naesten by) uyt mijne corte notulen ende dispositie in het latijn en in het ruych beworpen, soo op te maeckē ende in het net te schrijven; anderdeels, om dat ick tot het wel-schrijven van sulcken werck my altijts swaerlijck hebbe kommen of willen begeben, meynende dat soodanige leeringen ende bewegingen veel beter ende crachtiger met de levende stemme als met inckt ende papier verthoont werden. Doch hoedanich het werck sy, ick hebbe my hierin overgegeven, ende de gelegentheytt van dese winter-vacantien waernemende, 'tselfde afgeschreven, ende uwe E. E. tot een tecken van onse Christelijcke vrientschap willen toefenden, niet twijffelende of sullen uwe E. E. geerne noch eens lesen ende herlesen 'tghene doen niet sonder affectie gehoort is. Ick betrouwe oock in den Heere dat uwe E. E. hier door sullen verwackert ende aengeporret werden, om in den aengestelpen loop niet alleen wel voort te gaen, maer noch beter te loopen, als zijnde nu de salicheyt naerder dan doen ghy eerst geloofst hebt; om oock alle getrouwieheyt, voorstant, ende hulpe aen de waere religie ende de saecke onses Godts voortaan te bewijfen, ghelijck uwe E. E. tot noch toe in verscheyden occasien, als uwe E. E. in Kerckelijcke dienstē meermaels gebruyckt zijt, seer loffelijck bewesen hebt. De Heere onse Gods bewaere ende verstercke uwe E. E. tot zijn eeuwige Koninckrijk, Amen. Vtrecht den 25. Januarij 1636.

Vwer E. E. dienstwillige Gisbertus Voetius.

Afscheydt - Predicatie

Gedaen inde Gemeijnte tot
HEVSDEN.

Den 20. Augusti vooz middach Anno 1 6 3 4.

Philipp. 1. Ver. 27.

Alleelijck wandelt weerdichlijck den Euangelio Christi, op dat ick het sy dat ick kome ende u lieden sie, het sy dat ick van u ben, mach van u hooren, dat ghy staet in eenen Geest, eemmoedichlijck mede strijdende met den geloove des Euangeliums.

Aendachtighe ende weerde toehoorders in den Heere Iesu Christo.

Gelijck de Ouders schey-

vende van haere kinderen / de Meesters van hare discipulen gemeplijcken de selve eenighe noodige bestellingen / behe- len / lesse / onder wijfingen of vermaninghen geben / die van van d'een sijde met besondere sozge gedaen ende aen d'ander sijde aengeno- men ende ontfangen werden : soo ist het oock dooz een loffelijck gebzuyck ingeromen / dat de dienaers van Godes woort scheidende van haere Schapen / de selve een goede ende herte- lijche vermaninge / als een heylige Angel of prikkel in het herte laeten datse in toecomenden tijt nae haeren uytganck haers dienstes / ende leere te beter mochte gedencken / ende haeren wandel daer nae aen- stellen. Dit selve gebzuyck hebben wy in dese gelegentheyt mede wil- len naecholgen / siende vooz al op het exempel des H. Apostels Pauli Acto. 17. 18. 19. ende Petri in synnen tweeën Brief cap. 1. ver.

13. 15. Ende op dat sulcks tot de meeste sichtenge mochte geschieden/ hebben wy doorgelesen die heerlijcke bemaeninge des H. Apostels Pauli vnt Phillip. 1. vers. 27. Daer in wy waer moeten nemen dese onderscheyden.

Elcke
deelen.

- I. De bemaeninghe.
II. De reden van de bemaeninge.

EERSTE DEEL.

De bemaeninge bestaet in dese woorden: Alleenlijck wandelt weerdichlijck den Evangelio Christi.
Daer in onderscheydentlijck aengemerckt moet werden
I. Het voorstel van de bemaeninge.
I. I. Secker modificalie/ dooz het woordken (alleen) daer toegebaen.

I. Lidt van het eerste deel.
Wandelt, seyt de H. Apostel/ weerdich den Evangelio. Staet hier te verclaeren drie poinen of articheltes.

- I. Wat verstaen wert dooz het Evangelium.
II. Wat hier beduydet het woordken/ wandelen.
III. Wat het is/ weerdich den Evangelio.

I. Evangelium beteekent epenlijck de blijde bootschap/ ofte de leere van de verlossinge ende salicheyt dooz Christus/ soo soo die besouderlijcken ten tijden des nieuwen Testaments voorgestelt ende gepredicht is. Ende wert dese leere onderscheyden van het Evangelium in den ouden Testaments als een uytnemende wijse het Evangelium ghenaeemt Rom. 1. vers. 1. een beter hope Heb. 7. 19. soo grooten salicheyt Heb. 2. 3. ende werden ten opsicht van dese besouerschap ende uytnemenscheyt de geloobige in den nieuwen Testaments geluckich geseyt boven die van het oude Testaments of dooz de comste Christi/ Luc. 10. vers. 24. Salich sijn de oogen die sien dat ghy siet. Want ick segge u dat vele Propheten ende Coninghen hebben begeert te sien dat ghy siet, ende te hooren dat ghy hoort. Hierom seyt d'apostel: dat Godt wat beters voor ons voorlien hadde, op dat sy (geloobige des ouden Testaments) sonder ons niet souden geheylicht of volmaecht werden. Heb. 11. vers. 40. Niet dat in den tijden des ouden Testaments gantsch geen Evangelium en was/ of dat d'een ende d'ander leere wesentlijck souden onderscheiden sijn: maer dat de troostelijcke leere des Evangeliums in den nieuwen Testaments 1. een meer menschen Ephe. 2. 15. 16. 17. 2. ende

ende dat **huydelijcker/ bieder ende rupmer/ claerder ende naechter sonder dechfel/ behanghsel of schadutwe van ceremonien berconlicht is/ soo dat huy** de heerlijckheyt des Heeren met onbedeckten aengesicht als in eenen spiegel aenschouwen 2. **Cozintj. 3. 18. 3.** Dat oock de selve nu **voorzest Christus** als gecomen en de toefegginges Godes nu met der daet in hem volbzacht. **1. Petr. 1. ver. 9. 10. 11. 12. 4.** Ende dat volgens dien de toepassinghe van de selve leere op onse herten ende conscientien lebendigher / crachtiger / soeter **gevoelliger/ ende meer uptgestort is/ sonder het drijven/ ende voochdige van dien harden bengelmecster/ de wt segge ick/ die van in den ouden Testaments soo veel/ soo langhe/ soo opereus hart/ verhaelt inghescherpt / ende vooz de schemerende en hozte vertoninge van het **Evangeltum vooz upt gefonden wterde/ datter anders niet en scheen ten besten te sijn als enckel wt en oude verbont : ten welcken aenfsen gesep t wert Heb. 12. ver. 18. 22. dat huy niet gecomen sijn tot den raestijcken berch &c. maer dat huy gecomen sijn tot den betch Zion, tot de stadt des levendigen Godts, tot dat hemelsch Ierusalem &c. **Drijven eben wel de leere des ouden ende de leere des nieuwen Testaments in den greont/ in substantie of in wesen een ende de selve/ alhoewel in circustantien dat is in onstandicheben ende in de mantere van voorzstellen versepden/ gelijk dat te sien is Rom. 1. ver. 1. 2. 1. Petr. 1. ver. 9. 10. 11. 12. Actoz. 26. ver. 22. ten welcken professe/ de oude leraers seer wel seggen ende bewijfen dat de baderen des oude Testaments alle Christenen sijn geweest niet in naem/ maer in geloobe ende professe.******

Irenaeus lib. 4. c. 13. Euseb. histor. lib. 1. c. 4. Augustinus contra Faust. lib. 19. c. 3. 16. 17.

Wozders soo betreechent het woort Evangelium somwijlen de geheele predicatie of leere der Apostelen/ niet alleen begriipende Godes ghenadighe beloften in Christo nu volbzacht/ ende soo claerlijck en crachtelijck voozgestelt/ maer oock de vermaningen tot boetberdiejht/ nieuwe leben/ ende gehoozsaemheyt : dat is/ de gantsche wt. **Soo woort het woort genomen Actoz. 15. 7. Rom. 2. 16. en soo moeten huy t. selven hier oock verstaen.**

II. Wandelt, in den oegineelen text staet polituefthe welck woort oock te binden is Actoz. 23. ver. 1. ende betreechent hier sijn leven aenstellen, sich draeghen, sich gouverneren, sijnde de ghelijckenisse ghenomen van het bestellen ende regheren van een stadt / of de ghenepne stadts ende lants saecken : want de ghelobdighe hebbe vooz haere hemelsche roepinghe bestellinghe gherreghen om met een wyen ende goede conscientie onder haeren hoofde Christo te heerschen ende te regheren over haer selven/ wt er alle haere berdyf/ over de werelt/ sijn medeborgeren (sympolitari) der heyligen ende huysgenoten Godes gelwooden Ephes. 2. 19. **So sijn gecomen tot de stadt des levendigē Godts Heb. 12. ver. 21. Haere borgherschap**

4
schap (politeuma) is in den hemel, **Philipp. 3. 20.** **Sp** sijn ghe-
maect tot Koningen ende Priesters Gode ende den Vader **Apozal**
1. 6. Het is al haere/ ende sy sijn Christi **1. Corint. 3. 22. 23.** **Soo**
dat een heel ander draaginge regiment en politije/ een heel anderen ende
veel hooperen sijn ende satsoen des lebes van hundertwacht wert.

III. Weerdich den Evangelio? dat sy haer draegen/ schikken/aen-
stellen/ ende goubeneren nae den eysch van het **Evangellium/ be-**
tamelijcken ende behoortlijcken den Ewangelio/ soo het den Ewange-
lio betaemt ende daer mede over een comt. Ende wert de selve ma-
niere van sprecken gebonden Ephes. 4. 1. dat ghy wandelt weer-
dich of betamelijck uwe roepingē. **1. Thessal. 2. 12.** Dat ghy son-
der wandelen weerdich den Heerē die u geroepen heeft tot sijn
sels Coninckrijcke. **Matth. 3. 8.** Draecht dan vruchten die de
bekeeringe weerdich sijn. **Ende komt met dese maniere van spre-**
ken over een/ noch een andere die top lesen 1. Petr. 1. vers. 15. 16.
Maer ghelijck hy die, u gheroepen heeft heylich is, wort ghy oock
heylich in alle wandelingē &c. **Soo is dan weerdich den Ewan-**
gelio niet anders te seggen/ als soo het betaemt ende overeenkom-
of past met ende op het oogemerck/ den eysch het model ende booz-
schijft des H. Ewangelij: want de Ewangelische leere spertalijcken
in den newen Testaments gepredickt door de Apostelen is booz-
eerst de mate/ het richtsnoer/ de canon of regel van ons leven/ ghelijck
top sien konnen Gal. 2. 14. dat se haere voerco niet recht en droegen
nae de waerheyte des Ewangelij &c. **Philipp. 3. 16.** laet ons nae den
selven regel (canon) voortgaen. **Gal. 6. 16.** ende alle die nae de-
sen regel sullen voortgaen &c. **Hieromme noemt de H. Apostel dese**
leere een forme/ een stempel/ een exempel of exempliaer daer nae ons
leven afgeteekent/ gefatsoeneert/ gefoormeert/ uptgedruucht ende upt-
gebeeldet moet werden/ datter ghelijckenisse ende overeenlinge sy tus-
sehen die twee en een het ander verdoone niet anders als het gesmol-
ten metael de figuren bā secker forme waer in het gegoten ende ober-
gestort is/ ofte het was de snede van den seghel teghen ende acn den
welcken het gelept ende gedruucht is. Rom. 6. vers. 17. Maer ghy sijn
u van herten gehoorfaem geworden, den exempel (gr. typen) der
leere, daer ghy in begeven sijt.

Ten tweeden soo is de selve leere of den gantschen inhoud der selve
leere booz soo veel Godes genade ende trouwe in Christo daer in ver-
toont wert/ een bewegende voorsaeck/ een crachtich motijf/ een hooch
ende sonderlijcke exempel sonder exempel/ dat top behooren nae te
volgen om van ghelijcken liefde ende trouwe onsen Godt te behyssen/
soo dat het een nae het ander behoorde te trecken ende te swemen/ ende
een heylige overeenstemmige ende proportie tusschen sijne liefde en-
de onse wederliefde/ sijn trouwe ende onsen plicht/ sijne genade ende
onse dankbaerheyt/ sijne verlossinge ende ons werck/ sijne heetlijcke
beloften

beloosten en duisen geringen dienst/ soo grooten salicheyt ende onse neer-
sticheyt allenthalven bepoort gesocht te werden. Ten welcken opsch-
de **H. Apostel** seer soetelijcken beslypt 2 **Corinth.** 5. vers. 14. 15. Want
de liefde Christi die bedwingt ons/ als die wy dit gevoelen. Ist dat
eenen voor allen gestorven is, soo sijn sy alle gestorven: ende hy is
voor allen gestorven, op dat sy die leven niet meer hen selven leven
&c. Nu wyt de woorden des **H. Apostels** (wandelt weerdich den E-
vangeliö) konnen wy afnemen ende onthouden dese gemeyne leerin-
ge? Dat de leere des Evangeliums anders niet mede en brenghet,
noch wyt haeren aert ende natuere den menschen anders niet en sal
of en kan aenraeden als alle Godtsalicheyt, eerbaerheyt, ende
gechtr.

Leeringe
wyt het eer-
ste lid des
eersten verls

1. Dese leere leyt in onsen text/ want d'apostel tot godtsalicheyt
vermanende/ wijst alleen op het Evangelium/ en hy wil dat sy daer
van daen het exempel ende boorscheyt nemen sullen.

2. Daer by komen dese ende diergelijcke passagien **Tit.** 2. vers.
12. De salichmaeckende genade Gods (te weten (des Ewanghe-
liums) is verschenen alle menschen ons leerende (nota) dat wy
verlaeckende de godtloosheyt ende weereltche begeerten, ma-
richlijck, rechtverdelijck ende Godtsalichlijck in dese werelt leven
souden &c. **Ephes.** 4. 20. 21. 22. Maer ghy en hebt Christum al-
soo niet geleert, ist dat ghy hem gehoort hebt, ende in hem geleert
sijt, gelijk de waerheyt is in Christo, Dat ghy den ouden mensche
nae de eerste wandelinghe, die door de begeerten der dwalinghe
verderft, sout afleggen &c.

3. Iae de gantsche leere wert genoemt een leere ende een waerheyt
nae de godtsalicheyt **Tit.** 1. vers. 1. 1. **Timoth.** 6. 3. soo dat de
godtsalicheyt is het leven de huyche/ de cracht ende het merck van
dese leere.

4. Alle deelen ende stucken/ de heele sozme ende t'gestel/ het stof
ende materie/ van de Ewanghelische leere/ brenghet niet mede als
enkele Godtsalicheyt/ ende en radet anders niet. Siet maer en
bedencht uwe verhefinghe/ sy is tot heylcheyt ende onstraffelijcheyt
in der liefde **Ephes.** 1. 4. uwe hemelsche roepinghe sy is tot heylcheyt
1. **Petr.** 1. 15. **Ephes.** 4. 1. uwe versoeninghe/ rechtveedtes maechtinge
aenneminghe tot anderen/ t'is al ten selven eynde. **Tit.** 3. vers. 5.
8. 1. **Joh.** 3. 4. Uwe verheerlijkinghe/ uwe salige opstandige **Philip.**
3. 10. 11. **Acto.** 24. 15. 16. Uwe geloobe **Gal.** 5. vers. 6. **Jacob.**
2. 18. 26.

Vyther geloove Christi, seyt **Hieronymus** en komt gheen verlos-
of licentie om te sondigen, maer door de liefde des geloofs wacht
den wille tot het goede: de wijle wy het goet daerom doen, niet
om dat wy den richter vreesen, maer om dat wy weten dat hem
sulcks behaecht, in den welcken wy gelooven. Ten welcken eynde

20b Galat.
lib. 1. c. 5.

6
d' Apostel waerschout Galat. 5. 18. Ghy sijt tot vrijhey geroepen,
broeders, alleen dat ghy uwe vrijhey niet en ghebruyckt tot een
oorsaecke den, vleesche.

5. So verre is het daer van daen dat dese leere eenige ongebonden-
heyt soude toelaeten of sijnen/ dat alle rupme ende vleeschelijche be-
spiders der selven worden gesept een schyn der godtsalicheyt te heb-
ben maer de cracht daer van te verlooehenen 2 Timoth. 3. vers.
5. ende dat door haer de name des heeren ende de leere gheslactere
wert 1 Timoth. 6. 1. Dat het waterloose wolcken sijn van den
winde omgedreven. boomen die dorre, onvruchtbaer, tweemael
verstorven, ende ontwortelt sijn. Jud. vers. 12.

1. Natic-
heys of ghe-
bruyck van
dese leeringe
tot vved r-
leggiage.

Dese leeringhe soo gestelt ende bevesticht sijnde sal ons dienen tot
ontdeckinge ende wederlegginghe van verscheppen lasteringen daer
inde de Evangelische leere in ons (die top de selve oprecht/ suwber
ende geclaert van menschelijche traditien ende den ouden suerbreessien
des Pauloms te woyselijc byengen) verdacht ghemaecht ende be-
swaert wort/ als of die een deure soude openen tot alle onghewon-
denheyt ende vleeschelijche sozzeloosheyt als of de brucht van dit nieu
Evangelium ende reformatie anders niet waer als vleeschelijche by-
heyt ende ongeregeltheit. Dit is het gebuerch ende onbesuwt roepen

Diet des
Sulpts be-
onarchi less
Consultatie
of Raetge-
vinge/ ende
diegelyche
schijdel weer

van die vleeschelijche woosstanders des Pauloms/ hier van stemmen
haere dagelijcsche schrijften artelen ende overloepen. Maer sy misse-
grootelijcs/ ende doen onse leere onghelijck. Want 1. indien onse
leere een ende de selve is niet de leere der Apostelen (gelijcke is/ ende
met Godes hulpe bereet ende overbodich sijn dat by alle ghele-
genheyt te bewijzen) soo en kan men ons sulchs niet meer opdichten
als haer. Ende achten wy ons geluckich/ dat sy alle quaer van ons
spreecke liegen om Christus wille. Math. 5. 11. Soo hebbe sy gedaet
de Apostele/ gelijck te sien is Rom. 3. vers. 7. 8. en 6. v. 1. 2. Dit heeft

Zosimus
Sicor. lib.
2. ubi de
Constantino
Cernill.
in Apologes
cap. 2. 7. 15.
16.

de eerste ende oude Kercke nae de tuden der Apostelen doch moeten
houden/ datse byicheyt ende rupme gaf tot alle onghewondenheyt.
Behalven datmen haer veel breeende ende onghewoorde sturken op-
dichte/ aengaande haere godtsdienst/ e' samenkomsten ende conberfa-
ctie onder Malcanderen/ daer van te lesen is by Tertullianus in
sijne Brantwoordghe. 2. Onse leere heeft ontdeckt de
vleeschelijche sozzeloosheyt onghewondenheyt/ ende dien dooslaep der
berdozenthent in de welcke de Kercken in het westen ende spertalijck
de genaemde Geestelijken nu soo lange geleghen hadden/ gelijck als
dat in den Hemel riev/ ende alle bromen soo lange doch te bergheefs
daer ober gesucht hadden/ jae haer eppen boecken ende schrijften meer
als dussent getwogen daer van sijn. Dat was het/ waerom onse leere
ende reformatie van die wyse onghereformeerde Geestelijken niet
konde verdraghen worden/ om datse heplicheyt/ gherechticheyt ende
geijck

Diet Alro-
sici Cara-
log. Cellum
beritatis /
ende in pte-
sum inquit
van die sig

7
geheel een ander leven mede bracht ende haere duyfsternisse dooz dit heldere licht te seer ontdeckt werden. Joh. 3. vers. 19. 20. De menschen hebben de duyfsternisse liever gehad, dan het licht, om dat haere wercken boos waeren. Want soo wie quaet doet die haet het licht.

3. Dooz cracht van onse leere sijn soo veel menschen tot achterdencken tot een heylige becommernisse / ende tot een geheel andere leven gebzacht als men sien kan in de Historien van onse tyden / vooznemenlijck der Martelaeren; ende sijn de byanden selve daer van getuygen. Soo dat de onse in de eerste Besozmatie alle haere parteyt hebben dozben wptdagen / ende op haer getuyfnisse beroepin : gelijck dat haere Apologien / requesten / remonstrantien ende dierghelijcke stucken wptopsen. Om met veel te verhalten niet al te langh te maecken / ick sal maer een by bzingen van onse byome voozouders hier in Nederlant / wpt het vertooch by de selve geschreyen aen de overheden Anno 1562. Wy danckeu Godt (seggen sy) dat onse byanden selve gedwongen worden / eenige getuygnisse onser manierlijckheyt / byzontscheyt / ende lijdsaemheyt te geben : alsoo dat haer ghemeyn seggen is : sy en sweert niet / sy is een Lutheriaen : sy en hoereert niet / noch sy en dynckt niet byzoncken / sy is van der nieuwen secte. Soo dat de byome Besezmerden haere haters ende lasteraers met recht in het aensicht hadden mogen werpen de woorden Tertulliant : Het wordt altijt geleyt (dat wy in sulcke snoode stucken schuldich sijn) ende ghy en soeckt het niet te onderfoecken ende voor den dach te brengen t'geen datmen soo lange ons nae geleyt heeft. Derhalven ofte onderfoeckt het ende brenghet het te voorschijn, soo ghy het geloof of en wilt het niet gelooven dewijle ghijt niet ondersocht ende te voorschijn gebracht en hebt. Vwe dissimulatie in desen maect een groot voor oordeel, dat ter sulcks niet en is, dewijle dat ghijt niet en dorft onderfoecken ende her voor brengen.

Is dan de leere des Evangelium van sulcken aert ende cracht? soo moet dit dienen tot ontdeckinge / overtuyginge ende beschaminge / eerst van soo veel vleeschelijcke ende neutrale mont-Christenen / die sich te bydeschijnen te houden alleen met de bloote kennisse ende speculatie van het Evangelium / die haer alleentwepde en vermaeckheden der falscheyt / en in de reste sijn sy sozgeloose en onbekommert. Die niet eens en arbeypde om soo heylsame woode in werck te veranderen / om soo schoone vertroostingē en bemaningē op haere herten en conscientie te leggē / of op alle particuliere gelegentheden haeres levens te passe. Rechte woort-Christenen / gewitte wandē / spreekē de statutē of beelde die ewē wel gecē hebbe / het rechte bloet en ghe-

In Mps
loggetto, cap.
70

11 Nuttich-
heyt of ghe-
bruyck toe
bestraffingē
en vvaer-
chouwingē

de oude Phariseen die het seydten ende niet en deden Math. 23. vers. 3. man aengesichten ende bullebacken van Godtdreeseñheyt? ghebepnsde ende ontrouwe dienstknechten/ dien dienstknecht (Math. 24. 48. 49. 51. gelijck/ die sijne Heere booz het hoof ende niet den watterlijchen schijn van pfoessie in alle gedienslich was/ maer booz de reffe ende in der daet schadelijck ende ontrou. Ten tweeden dient dit tot waerschouwinge van vele laeuwe ende qualijck gemedereerde Christenen/ die in de praetpcke des Christendoms dat is van gelobe/ hope/ ende liefde niet resolut/ bierich/ boozt varende ende eenpdsich en sijn/ maer hincken aen beyde syden tusschen Godt ende de werelt/ tusschen den Hemel ende de Aerde/ tusschen licht ende duysternisse/ niet te Godtsalich ende niet te Godtloos / niet te scherp ende niet te stomp/ niet te heet ende niet te kout/ maer laeuwe/ en modderaers in de praetpcke/ die eyndelijcken niet darr tot slijck/ schupm / ende sinetten in onse gemeynten en sullen gedpen / soose haer niet en bekeeren. Sodanige koadiceen/ sulcke Atheniensen ende paters sulcke discoucerders van de Religie ende deucht / sulcke formalisten ende vertoon-Christenen werden hupden ten daege niet dan al te beet onder alle staten ende conditien van menschen bebonden. Men soude Diogenes Lanteerne niet behoeven om die te soecken/ noch verreckers om die elders te sien dewijle dat sommige haer niet en schaemen genoeghsaem gelijck als een bantere van eynmicheyt/ lofficheyt ende laeuheyt op te werpen tegen den goddelijcken pber van Godtsalicheyt/ tegen de biericheyt ende strackheyt des Christelijcken lebens tegen het naeuwe ende scherp oppassen/ tegen de geduerige ende strenghe waacht ober ons selven ober onse minste ghebachten / woorden/ wercken/ als slaepen ende waechen/ eeten ende dzincken/ spreken ende swijgen/ gaen ende staen/ opstaen ende nederleggen / conuersatie met menschen ende eenfaemheyt/ alle stonden ende tijden/ alle occasien ende aenspdingen/ alle dagen ende ueren/ alle hoeken en wintskelen/ alle plaetsen en gewesten/ alle staeten en beroepingen/ alle handelingen ende negotien/ summa ober alle doen ende laeten. Sy boeren als een oogloze booz dese haere formaliteiten/ booz dese gewoonten/ booz dese luycheyt ende lautoicheyt booz dit ghemack ende soetboericheyt/ booz desen stendzium ende ghemeynen fleur/ even of dit waere alleen de rechte temperature des Christendoms/ noch heet noch kout maer laeuwe te sijn tegen Apocal. 3. vers. 15. 16.

Jaer sy schijnen haer meer te ontfellen/ eude meer te bresen booz allen pber/ neersicheyt/ ende naeuwicheyt/ gaende boden of hupen haere gepaste moderatie/ als booz eeuige dwaalingen disordre/ lofficheyt ende gebzeckelijckheyt. Hierom ist dat sulcke gemakelich moderate/ neutrale/ wereltsche/ ende pberloose Christenen/ ten scherpsten gaen/ ten hoochsten pveren/ ten heetsten branden ende blaecten

Particulie
te ende naer
der passinge.

ten soezhbuldichsten weir en ende boozwercken listelijcken beraetslae-
 gen ende aenlaegen tegen alle pberige Christenen die sp meynen van
 haer laento ende moder ate humeur niet te sijn : Ende dit alternael
 met een statich aensicht of momaensicht van een goet Christen/ van
 een lesfhebber der religie met een protest van Godt ende den Hemel te
 soecken alffe alder diepft in de eerde delven / van het welbaeren der
 religien ende der gemeenten te behertigen/ alffe haere eyghen passien
 ende gebreucken op het hooch outaer meest soecken te stellen. Allijts
 heeft Godes gemeente met sulcke aert van Geesten/ met sulche secten
 ende factien gegueft geweest/ ende dit is wel het meeste van haeren
 geduerigen strijt. Ten is dan oock niet bzeemt / dat in dese calinte
 ende ruste onser gemeenten / detoye wy dooz Godes genade berade-
 minge hebben van het sweert der Tyrannen/ van buyten / ende het
 scheuren ende verstuiben der valsche leeraers van binnen/ sulcken fat-
 soen vast inkruypt/ ende sulcken handel ghedreven wert. De Heere
 ghebe dat het niet een prognosticatie ende boozbode en sp / van het
 woedende sweert der tyrannen ende van het verscheuren der valsche
 leeraers ober ende onder ons/ ende dat wy wederom in soo grooten
 salicheyt versumpich sijnde ons selbē ende onse naecomelinge van onse
 heerlijcke privilegien niet en verooven! Wanneer wy wederom son-
 digen/ wanneer onse leste wercken niet alleen niet beter en sijn als de
 eerste/ maer wy wat erger/ wanneer men de genade Godes tot wulps-
 heyt/ de Christelijcke byspheyt tot een oorzaecke den bleesche tot een
 deksel der boosheyt begint te misbruycken/ wanneer men op soo wpt-
 nemende heylige/ swybere ende verclaerde leere niet en baut besondere
 heylicheyt ende supberheyt des levens/ staet niet te beduchten dat ons
 leste erger sal worden als het eerste/ ende dat wy d'eerste occasie ende
 wint van vervolginge of d'eerste aenblaes van nieuwe leere/ van ver-
 onderinge in Kercke of poltpe een deel van die gemachelijcke rymme
 Geresoemerden van die pzaet en pzonck-Christenen als cas sullen
 verstuiben dat alle haer roemen en roepen/ tieren en schreuwen woel-
 len ende triumpheren ober ende tegen onse wederpartydere als Haus-
 gesinden/ Remonstranten &c. in een schendich stilswygen/ of in een
 bleeschlijck beinsen/ ofte in wat ergers sal komē te veranderen? Hoe
 soude het doch anders konnen sijn? Die de goede confcientie ver-
 stoten die lijden schipbreuck ontrent het geloove, nae het seggen
 des Apostels 1. Timoth. 1. vers. 18. 19. Soo quamen dwalingen
 ende vermerigen in de oude Kercke/ als de eergiericheyt de pzaecht
 des werelts/ ende andere wercken des bleeschs de werch eerst gebaent/
 hadde. Soo sant Godt die swaere vervolginge onder Diocletiano
 als de Godtsalicheyt van binnen quam te verfallen.

Ⓞ dat wy hier op alle wel mochten letten dat wy Godt de eere
 gaeven ende ons selven schaemden dat wy ons lieten obertuyghen
 ende

Ensed.
 Hist. Eccles.
 lib. 8. c. 1. 2.
 Opvve:
 kinge.

ende waerschouwen! dat wy alle soo spzaecken ende so beden Jacob. 2. 12. dat wy alle nae den selven regel voortgingen Philipp. 3. ende dat wy by het watterlijck ghelaet ende behaughsel van onse professie boechden de innerlijcke cracht der Godsalicheit! Op dat God niet ghedwonghen en werde ober penant van ons te clagen als hy doet Jesa. 29. 13. met Matsh. 15. 8. Dit volck naerdert my met den monde, ende eert my met den lippen: maer haer herte is verre van my. Ende volgens dien ons te drypen Apocal. 3. vers. 16. Om dat ghy laeu sijt, sal ick u uyt mijnen monde uyt spouwen.

Om niet laeu te worden of te verflaunden is een souberain remedie/ dat wy arbeiden daechlijchs ons gebreck te bekennen ende dan van niets wat op te leggen ende daer by te doen. Want dat brenghet dit wandelen mede. Wat is, seyt Augustinus/ wandelen, ick segge niet een woort, het is toenemen: op dat ghy het mogelijk niet equalijck en verstaet, ende te trager wandelt. Mishaecht u selven altijt in 'gheenē dat ghy sijt, indien ghy komen wilt tot 'gheene ghy noch niet en sijt. Want daer ghy u selven behaecht hebt, daer sijt ghy blijven staen. Maer soo ghy sege het is genoegh, soo sijt ghy verloren. Doeter altijt wat toe, wandelt altijt, vordert altijt. Wilt onder wegen niet blyven, wilt niet te rugge keeren, wilt niet uyt den wegen gaen &c.

Beem. 1.
de herdis
apost.

III Nutte-
heyt, of ge-
bruyck van
desleeringe
eet verma-
ninge.

III. Laet ons dienen tot hertgrondige berrmaninge/ dat wy dit werelichs heylschorn/ dit vleeschelijcke ende smerige Christendom/ dit Evangelische monaensicht dit slubweelen ende gemakelijck berrmaninge Evangelium/ dese Libertynsche kerckelijchheit alle met een heet ende sin tegen gaend allenthalben onse heplige leere ons dierbaer Evangelium soo eeren ende vercleren met onsen oprechten ende pbertgen wandel/ dat wy heele menschen oertwippen ende betrecken bonden of ten minsten haere laster monden met weltdoen stoppen.

Hier toe behoort elck een het sijne te contribuieren oberheden/ alle leeraers ende andere opsienders van Godes kercke/ alle huyfgenotes alle vrienden ende toe hoorers onser religie. Hier toe behoortmen alle middelen aen te legghē die daer sijn wiprige gebedē tot Godt/ 2. Broederlijcke berrmaningen soo int gemeyn als int besouder/ 3. Kerckelijcke tucht en disciplijne/ 4 goede wetten ende politijen ofte handhabinge ende behoordinge van alle kerckelijcke middelen dooz de Godtbzuchticheit/ ende auzhorstept der Christelijcher oberheit (van welcke middelen wy nu niet verder spzaecken en sullen als sijnde sulchs by andere gelegenheit in het lanch ende vrede geschiet). Dese middelen dienen met ernst ende met een heplich ghewelt aengelept/ op dat alle godtloosheit/ mitsgaders dat laeuwe tempel dat verderf ende die schendinge des waeren Evangeliums ende onses alderheplichsten geloofs soo lanchs soo meer waensien gebisgactiert/ ende als wiplic-
heyt

heyt daer uyt gestooten werde; ende daerentegen dat rechte Christen huneur/den waeren aert der kinderen Godes ober al in onse herten/hupsen/gemeynten/landen ende steden ingerupmt ende ingeboordert werde. **Eer** dan het oordeel uptgaet (Zephan. 2. 2.) eer wy alle ter kercken ende te lande uytgestooten werden/ ende Godt de Heere ons maectie tot een doyte woestijne/ tot een verbloechte lantpale. Want ten kan niet missen/ of dat huneur ende satsoen/ t'gene wy gheseyt hebben/ moeter in/ of wy moetender uyt. Volgens Apocalips. 3. vers. 16. Om dat ghy laeu sijt, ende noch kout noch heet sijt, sal ick u uyt mijnen monde uytspouwen. Jerem. 6. vers. 8. betert u Ierusalem, eer hem mijn herte van u went, ende ick u ten woesten lande maecte daer niemant en wone.

Daer sijn behalven t'gene alreede is aengeroert/ vele en verschepden redenen, waerom wy dese vermaninge behoozen plaetse te geven
1. Om dat Godes woort, dit soo ernstelijcken boordert Rom. 12. vers. 1. Ephes. 4. vers. 1. 1. Thessal. 2. vers. 12. 13. 1. Johann. 2. 5. 6. Tit. 3. 1. 2.

2. Om dat **Godt** daer dooz bereert sal worden Johann. 15. vers. 8. Daer in wort mijn Vader verheerlijckt, dat ghy veele vrucht draecht met Tit. 2. 10. 1. Timoth. 6. 1. 1. Petr. 2. 9. 11. 12. Nu behoozen wy Godes eere te boorden/ als synde t'hoofstke ende het uytterste van alle onse wensche en begeere/ van alle ons hebbe en vermogen/ van alle ons doen en laeten Prover. 16. vers. 4. Rom. 11. vers. 39. Ps. 33. 1. ende 92. vers. 1. 2. 3. ende 71. vers. 8. ende 104. 33. 34. Math. 6. 9. Indien men Godt eeren moet van sijne tijdelijcke haede ende goederen/ gelijk sulchs belast wert Proverb. 3. 9. hoe veel te meer behoozen wy hem te eeren van ons Evangelio/ van soo heyligen/ gestuwerden/ ende gereformeerde leere.

3. Om dat ter contrarte dooz sulchen werelischen ende gemeynen fleur des Christendom/ dooz sulche ongereformeerde ende slappe helpers/ dooz sulche halfgebaken Gereformeerde/ den naeme des Heeren ende de heylighe religie niet dan al te veel ontteert ende ghelasteret wort by den genen die buyten sijn Rom. 2. vers. 23. 24.

4. Sulcken recijsen ende opgenomen lauwicheyt/ sulchen formelen ende gefetten fleur/ is niet veel beter als een versackinghe Godes ende der Religie/ een louter hupchelzije en satinte (of ghemaectheyt). Want soo veel als sy het liefelijck soch des Heeren/ niet en gebentken of willen opnemen/ soo veel verloochenen sy den Heere Jesum dien sy anders seggen te omhelsen ende schamen haer der Evangeliums/ dat sy roemen te helpen. 2. Timoth. 3. vers. 4. 5. Die de wellust liever hebben dan Godt. Hebbende de ghedaente der Godtsalicheyt, maer de cracht daer van verloocheneende Tit. 1. 16. Sy belyden dat sy Godt kennen, maer sy verlaecken hem

hem met de wercken. 1 Joh 1. vers. 6. met 2. vers. 4. Die seyt ick kenne hem, ende en hout sijne geboden niet, die is een leugenaer, ende de waerheyt is in hem niet. Sy zijn rechte wanschapselen ende Monsters van Christenen; op welke niet qualijck passen de woorden Bernardi (Confid. ad Eugen. lib. 2.) Het is, seyt hy, een Monstreule saeck den hoochsten Trap van weerdicheyt ende het leechte gemoet; de eerste ofte hoochste plaetse en het leechste leven; een groot sprekende Tonge en een ledige Hant; veele woorden oft swetsen ende geen vrucht; een stadich aenghesicht ende een lichtveerdighe daet; groote autoriteyt, ende een wanckelende vasticheyt; een gefrontselt of stuer aengesicht ende een beuselachtige Tonghe.

5. Hier toe worden ons doch de exempelen der Heylighen in den ouden ende nieuwen Testamente / die Wolcke der ghenughen waer van een lijste ghemaecht wert Heb. 11. die liebe Apostelen des Heere en alle Apostolische Mannen / speciaelijck d' Apostel Paulus wiens peber contentie en arbeyt van Godsalicheyt ons beschreven wert in de Handelingen der Apostelen / met 1. Cozinth. 9. ende 2. Cozinth. 11. Philip. 3. ende elders. In dese boetschappen sijn gheleden soo veel arbejdt same / durighe / ende ingetogheve Confessozen ende Martelaren / Leerders ende boozstanders in de oude Kercke nae den tijt der Apostelen / daer van men lesen kan in de beschrijvinghe van haer leven / misgaders de oude Kerckelijcke Historien. Wat een vuericheyt wasser doen / wat een arbejdt saemen ende stracken oeffeninghen der Godsalicheyt / wat een blisden ende verachten van de Werelt ende t'ghene in de Werelt is / wat een ongeloobelijcke ende oberclinnende neersicheyt! so dat onse neersicheyt enchel luychyt ende hoelscheyt daer by schijnt te wesen.

Doen wert het Christen Gelobe booztgescheynt / doen hadde het Evangelium sijnen loop / en dronghen deur ghelijck den Blitsem die van het Oosten schijnt tot het Westen / als het soo behandelt wert / als de Lichten der Godtzuchtighen ende Heroische wercken in desen duysteren Nachts des Werelts soo door bracken / als de Kinderen des Evangeliums soo om strejt haere blucht maken om de boozgestelde Hope te bererijgen; alsoe het Heilige Evangelium om haere schouderen / in haer handen / in haere monden met alle hare leden als Wapenen der gerechticheyt door droegen; in haer gantsche leven en wandel t' selve so Characterizeerde leerde en levendich updruchten dat het als per sojete in de voegen / in de ooren in de herten der Menschen selfs van hare vanden ingeboert ende inghedronghen wiert. Daer op seer wel passen de woorden van den Kerckelijcke Historischrijver Zozomenus: Alhoewel, seyt hy / de gheloovighe geen welspreckende ende geoeffende tonghe en hadden, noch eierlijcke woorden ghebruyckten

brayckten; haere Religie hadde dacrom gheen mindereh voort-
 ganck &c. Daer en was gheen welspreckenheyt van doen om de
 ongeloovighe van de waerheyt der Christelijcker Religie te over-
 tuygen, dewyle de saecke of de daer selfs heele huysghinnen ende
 Sreden benwongen te gelooven t'ghene sy te voreu niet gehoort en
 hadden. Dit heeft oock wel geweten ende van haer moeten getuygde
 de afvallige Keeser Julianus / datse dooz haren wandel haere Reli-
 gie soo boozt gesetter/ende de Heydensche hadden doen afrmien. *2.*
 Omneert derhalben dat de Heydensche Priesteren tot behoudinge ende
 recuperatie van hare Religie sulcken wandel souden nae volgen. *3.*
 Deser ware naevolgers sijn geweest de byzorne Christene dienme noem-
 de Waldensen / Albighensen etc. mitsgaders onse vooz Ouders en
 boozgangers in de eerste reformatie / van welckers/peber en neerstic-
 heyt in het werck des Heeren / onse Vadersen ons vertelt hebben / de
 Historien en de Boecken der Martelaren getuygen / de branden selfs
 hebben moeten bekennen. *4.* Dee onser soo wy nie nae en volgen/daer
 wy niet soo vele exempelen van verre ende van nae by omschienen en
 omringht werden.

2. *3.*
 Zozom lib
 5. Cap. 15.

4.
 Siet Thoma-
 nus in zyn
 Histo. lib.
 6. ende 27.
 ende booz is
 waer by da
 onse eerste
 Gerefoz-
 merders
 spreekts

Onse Godt hoe moeten wy ons schamen ende hoe sullen wy
 booz u verantwoorden / dat wy in een ende t' selve utre huys woo-
 nende in soo corten tijt soo haest ende soo seer beraert sijn / dat wy en
 nae soo costeliche Christenen soo slechte belyders sijn ontsaen ! Daer
 ghy o Godt soo veel genaden ons boben andere gedaen hebt / ende soo
 veel aen ons te koste gelept / dat wy soo wepnich arbeypden om boben
 andere upt te stecken / dat wy soo beswaerlijcken wat besonders wil-
 len doen / wat besonders willen sijn noch ons selben afschepde als het
 kostelijche van het slechte van den gemeyne hoop en ganch / daer wy
 doch geroepen sijn tot een besonder of eygen volck dat vierich waer-
 re tot goede wercken. *Tit. 2. vers. 14.*

Behalben dese gemeyne redenen / so hebben wy noch eenige beson-
 dere die ons wel nae aen het herte behooren te dzingen. 1. Laet ons
 gedencken de de Heere ons hier te Lande ende in dese plaetsen het hel-
 dere licht des Evangeliums upt de droebige ende meer als Egypti-
 sche duysternissen des Pauzdoms heeft laeten schijnen; dat onse ooz-
 gen salich sijn die sien t'gene de vooz Ouderen niet ghesien en hadden
 alhoewel veel jamerlijck daerom ghesucht ende verlanget hadden
 te weten de Reformatie van den verballeu Godtsdienst / ende van
 soo veele misbrupcken die van tijdt tot tijt inghesloopen waeren; dat
 wy staen in dese ruymte des Evangeliums in dese Heerlijcke byz-
 hepde / teghen ende onder soo vele listen ende laghen / woert en ende
 raesen / scryden en aenslaeghen van soo machtighe onbesoenlijck
 Wyanden. 2. Ons behoort te beweghen die hersehe weldaet van
 als een tweede of vernieuwe Reformatie (so men't soo noemen

Particuliere
 ende naerct
 applicatie op
 onse gelege
 heyd.

mach) die ons neffens andere vocht in dese plaetse gheschiet is. Wanneer dooz quaden raet enjmslepdinge dat berduetelijck jaec endeen, dat hebich) twisten en teghensprecken/ der ghenaeinder Remontranten alhier ter vensteren ingecommen was/ ende daer dooz dese Stadt ende Gemeente in d'uytterste swaricheyt ende perpichel / ende bynae in een ongenefelijcke scheuringe ende combustie was gesielt: Wanneer men sommige ten hartsten sacht stozmen ende Kampen om dese en meest alle andere frontier plaetsen onses Vaderlants beyde nae t'kerckelijck ende t'politijck booz haere saecke te impozieren (waer om of tot wat eynde/ mochten sy weten) wanneer de goede saecke nu tot wanhopens toe verkerret ende verloopen was / soo heeft onsen Godt terstont nae mijn intcomste alhier upt die duyternisse het licht gegeven/ ende die getrouwe ende troostelijcke Leere van Godes alenighsalben genadige genade veel heerlijcker als te vozen doen schijnen / sy heeft dat costelijck pant der Leere t'gene men u bynae ontnome of berwiffelt hadde/ aen uwe herten by occasie van dat tegensprecken claerder verctoont/ stercker verfeckert/ ende in dese sijne Gemeente vastter gestelt. Hier dooz sijn de verbeplde ende verstopde ghemoederen wederom tot onderlingen beyde/ tot kerckelijcke eenicheden in een t'selve geloobe gebaecte. Veler ooggen die vozen scheinenden sijn verclaert/ veler verstanden meest aller herten sijn geoyent dat sy met andere kennisse/ in een ander Conscientie/ in ander werde/ met ander hertelijckheyt en Liefde/ met andere omsichticheyt ende opmerkinge tot andere eynden ende beter gebuyck de Gereformeerde Kelijge omhelst ende behaert hebben.

Dat wy doch dese vorzige daegen/ dese donckere daegen dese wolckige daegen noyt vergeten. Laec ons soo veel te vergeefs niet ghearebept of gestreden hebben laet oock die aengenaeme ende onberwachte vercoelinge van den aengesicht des Heeren/ die tweede geboozte ende verlossinge der Gereformeerde Kercken hier te lande soo geringe ende byl by ons niet geacht sijn dat wy die met een gemeyne of middelbaere passable Godsalicheyt souden wech wijfen. Soo swaeren strij/ soo sueren arbept/ soo extrodinarie oberwinnige/ soo/groocen triumphe epicht by wat anders.

3. Wy moeten oock niet booz by gaen die harde pyamen waer mede ons de siant des Heeren drucktee in de Jaren 1624. 1625. Als het buer der Pestilentie soo vande ende blaecte / dat bynae ghelijck eertijts in Egypten/ geen huys en was sonder claeye / sonder dooden of crancken gehad te hebben wat een droebige gestalte wat een ellendich wesen/ wat een ghedwoehheyt wasser doen onder ons? Wat dreefe/ wat neersticheyt/wat vpericheytd! Ich meene dat de Heere ons doen als met een alarm ende beltgeschrey van den Hemel wacker gemaecht ende tot naerder besuintinge van onse weghen/tot naeulwerachtinge

15

achtlinge op ons selven geroepen heeft. Het ware te menschen dat wy zedert dien tijt deurgaens soo geloopen/ of nu noch so blytich liepen/ als duen vele van ons wel begonnen / of immers den Heere in haeren noot geloofst hadden / ende in die Schole des Cruyses geleert waeren. Die swaere tyden / dat tempeest van den almachtighen/ die Vaderlyche Goede en behooren wy niet te vergeten. Daer isser noch al vele die de merchtecken en aen haer tijt draegen/ die de plaese van de Dozen souden konnen vinden/ daer des Heeren ploecht door gebaeren was. Soo dat sy en wy ten opzicht van soo groote eude besondere weldaden wel met recht behoorden te seggen met de Man Godes Esra: Nu dan is een weynich ende gantsch snelle genade van den Heere onsen Godt geschiet, dat ons noch wat overblevene is ontcomen, dat hy ons gaue eenen naegel aen sijner Heyliger stede &c. Nu wat sullen wy seggen onse Godt nae desen, dat wy uwe geboden verlaten hebben. Est. 9. vers. 8. 19.

Lieve richt dan op de slappe handen de iraege lippen/maecht rechtegange Heb. 12. vers. 12. 13. Laet ick u te desen tijt aansprecke met de woorde Pauli Philipp. 4. vers. 1. Soo dan mijne lieve ende gewenschte Broeders, mijn blyschap ende Croone, staet alsoo in den Heere beminde. ende vers. 8. Voort Broeders wat waerachtich is, wat eerlick is, wat gerechtich is, wat reyn is, wat liefslyck is, wat wel leent, is daer eenige deucht, is daer eenigen lof, dat bedenckt

Opwekking.

Ende 1. Corinth. 15. vers. 58. Soo dan myne lieve Broeders weest stantvactich, onbewegelyck, altyt overvloedich in den werckes Heeren, dewyle ghy weet dat uwen arbeyt niet ydel en is in den Heere.

II. Lidt des eersten deels.

Dit is nu de bermaninghe des H. Apostels boozgheselt in dese woorden: Wandelt weerdich den Evangelio. Staet ons nu te letten op dat woordelen alleen, daer mede de boozgestelde bermaninghe noch naerder gemodificeert/ende omschreven wert. Alleenlyck wandelt weerdich &c. Dat is eben soo veel of d' Apostel wilde seggen: Een dinck is booz al noodich om in ende by de aengenomene waerheyt te blyben/ om booz het Geloove dat den Heylighen gegheven is wel te kampen / om wel in dese loophane ten eynde toe te loopen/om de lister ende t'ghewelt van alle uwe buyten of binnen byanden van alle openbaere of heymelijche verstoorders van uwe ruste of te ontgaen of te ontwijcken/ of booz te comen of teghen te staen ende te overwinnen dit eene segge ick is booz al noodich dat ghy wandelt weerdich den Evangelio. Dat souberatine middel wel in het werck ghekeelt sijnde/ so sullen alle andere haer te beter schicken / immers ghene van

dien sullen bezeten of qualijck gebruyct/ werden.

Soo dat de H. Apostel de booztrefselijckheyt / de noot ende noot sa-
selijckheyt van dese betrachtinge ons wil te kennen geven : ende ons
in de hant comt dese noodighe bedenctinge :

Leeringhe
uyt het ewe
de lide des
eersten deels

Dat het betrachten van een goede conscientie, en weerdich den
Evangelio te wandelen. Een van de seckerste ende beste middelen
is om de Religie ende Gemeynthe tegen alle wederpartyen Tyran-
nen, Ketteren, scheurmaeckers te versecckeren ende vast te stellen.

Dese leere 1. leyt claer in onsen Text/ ende bloeyt uyt dat woorde-
ken alleen. Welck d' Apostel niet en soude gebruycken/ indien hier
soo veel ende ten principale niet aen gelegen waere : of datter andere
middelen waren die men lieber ende eerder sonder of buyten dit mid-
del/ soude behoozen te gebruycken.

2. Wert bedesen uyt de erbarentheyt ende exempelen der seben
Ghemeynten in Afsien ons beschreven Apocal. 2. ende 3. onder de
welcke die alder meest de supbere Leere vast ende ongeschent hielden
die in Godtsalicheyt bertygher ende in goede wercken oberbloediger
waeren. Leest maer de Sentyntelen aen die van Smirna en Phi-
ladelphia.

3. Het blyckt oock daer uyt dat Godt die alle Heplicheyt bysent
is/ ende aller sonden byant / niet en wil dat desen besonderen ende co-
stelijcken schat des Evangeliums soo ghemeyn gehouden ende als
met vuple voeten ghetreden sal worden. Daerom hy dicswilts den
Candelaeer des Evangeliums wech neemt als de Menschen door
achteloos leven haer des selven ontweerdich maechen. Hy straft de
clepnachtige ende t' misbruyck sijnes Evangeliums met verblindin-
ge ende verbysteringe/ sendende haer toe de cracht der dwalinghe,
dat sy del eugen gelooven 2 Thessal. 2. Soo dat de supbere Leere
daer een verkeerde ende ongeluckige boozstant heeft/ ende gheen va-
sticheyt met allen/ daerinnen de verborgentheyt des geloofs niet en
hout in reyne conscientie 1. 1. Timoth. 3. 9. daer is niet dan verhal/
soo niet geheelen afval ende schijpzeucke te verwachten/ de wijse sy de
goede Conscientie verstootten/ volgens t' gene wy alreede uyt 1. 1. Ti-
moth. 1. 19. aengewesen hebben.

4. Dese reden van het tegendeel genomen bewijst oock hantraffe-
lijck t' gene wy seggen. Hy sal niet dan al te licht de gesonde woorden
des Heeren Jesu verloochenen om die niet voor te staen ende te belp-
den/ die de Heplighe wercken des Heeren Jesu verloochent om die
niet nae te volghen. Hy sal hem der leere Christi schamen die hem
schaemt sijnes levens voor dit boos ende oberpelige gesachte. Wat
is doeh t' gene in penant vast soude houden het exempel der gesonder
woorden/ in Christus/ die het volmaechte exemplaeer van alle deuchden
in den selven laet Dypen : Waerom souden sulcke lypden door op-
rechtic

rechticheyt ende teederheyt harer conscientien haer ontsien met een
 woordken de gesonde Leere tegen te gaen/ of ontrent de selve te bepn-
 sen ende te modderen/ als/ sy gheen conscientie en hebben/ of emmerg
 niet dan een rupme ende onrepmē. Den onreynen ende ongeloovigē
 is geen dinc reyn maer oock haer gemoet ende conscientie is on-
 reyn. spreect d' Apostel Cit. 1. v. 15. Ten welcken proopoooste eenen
 seer wel sept: De leere met werken of daeden verciert sijnde,
 schijnt met recht ghelooftweerdich te sijn: Waer de daden niet en
 sijn, daer wert hy ontdeckt een pottter te sijn, ende zijn eyghen
 Leere van valscheyt te betichten.

Zozom. H^{is}
 Ecclesiast.
 lib. 8. C. 2.

5. Daer souden vele exempelen konnen by gebracht werden / om
 te bewijfen wat vzychit ende voordeel het Godtsalich leben vershaf-
 fer heeft in de Kerckelijcke vershillen / tot behoudensse van de ghe-
 fonde Leere / ende het weeren van de Ketteren. Onder andere ghe-
 ruppen de oude Kerckelijcke Historien/ dat als de Arriaensche Kette-
 rpe geheel Oziēten ghebelscht ende doozloopen hadde de Kercken in
 Egypten daer van aldermeest bezyjt waren ende dat dooz het motijf
 des Godtsaligen wandels der ghener die de goede saecte aldaer vooz-
 stonden ende beleden. Tsel ve is oock gebeurt in Syrien/ Cappa-
 dociē ende vele andere Kercken in het Oosten doen de dwalinghen
 van Apollinaris ende Eunomius aldaer grasscerden. Soo hebben
 oock de vermaerde oude Leeraers Chyphostomus en Nazianzenus
 tot Constantinopelen vele luyden in cozten tijt wt verscherpde dwa-
 lingen ende Ketterypen tot het rechte gevoelen gebracht/ gelych Zoza-
 minus en Ruffinus getupghen. De woorden Ruffini van Nazian-
 zenus sijn weerdich verhaelt te werden: Hy heeft in korten tijdt
 soo veel ghevordert om het volck met het oude fenijn der Ketterē
 ghevelschr te recht te brengnen ende te verwecken, datse doen
 eerst haer selven dachten Christenen te werdē, ende een nieu licht
 der waerheyt aen te schouwen, dewyle de Leeraer wel veel met
 woorden, maer noch meer met exempelen leerde: Ende dewyle
 sy niet en sagen dat de Discipulen wat beblast werde, dat hy niet
 eerst en soude gedaen hebben.

Zozom. lib.
 4. C. 9. ra lib
 6. C. 19. 27.

Soo hebben oock vele Christenen ten tyden Constantini by den
 Heydenen gebangen/ een groote menichte der selver tot den Geloope
 gebracht. Dese Leeringe ontdeckt het misberstant van die ghene
 die meppen dat het eerste ende het leste van onse Kelligie/ dat het al of
 ten minste het boozneemste van de suphere ende onbeblechte Leere
 daer in bestaet datmen met woorden/ stryde ende strebe/ datmen woe-
 le ende roepe teghen de dwalinghen ende factten van die ghene die
 buyten sijn ofte om ende ontrent onse Kercken sweben: Ghelijch of
 alleen de behoudensse van dat heerlijcke pant dat ons herout is en
 de opbouwingsse van Godes Kercke daer in gelegghen waer/ datmen

Nutticheyt
 en gebruyck
 van dese lee-
 re tot Onder-
 richtluge en
 de Eckrasijn
 ge.

de wederzpreekers den mont stoppe/ haere aenflagē tegen gae/ haere tsamē roeringe vervolge en op het hooft slaē. Sommige luyde schijnē hier alleē t' hups/ die werck alle booz eē noodich werck te houde/ datnē de buytē middelen by de hant neme/ de booz en buytē werck de sebere/ en daer de buytē wachtē houde/ de cenen strijt wpt de anderē v- wecke/ deē wpt bal en se hermitielinge op de ander aē stelle: Ende daerē tusschen de binnen middelen verswyme of seer slappelijck ende als in het booz bygaen betrachte/ der Gemeynten van binnen ende onses sels opbouwinge/ en vorderinge in het nieuwe leven in de practijche des waren Christendoms ende der Reformatie verswyme.

Dese abuseren haer groffelijck. Waer wat sal het baeten dat wy de partijen daer wpt gevochten hebben/ ende ondertusschen de Victorie niet wel en weten te gebuychen/ dat wy die Oorloge geindicht hebben ende dat perpelck te boven gecomen sijn/ ende ons dan vorder tot gemact en ruste begeben sonder den aldernoodichsten strijt teghens ons selven ende alle abuswen in onse'eygen Gemeynten aen te nemen/ dat wy onse paelen nae buyten wptbeyden ende elck een haere dwa- lingen ende quade procedueren Reformerē/ ende ons eyghen Hups van binnen laeten leggen als den Acker der luyen/ Soo en hebben wy Christum niet geleert/ lieve Christenen, dat en is ons alderhe- lichste ghelove niet: een ander te controlleren en ons selven niet te Leeren; een ander in sijn verkeerde handelingen te stupen/ ende sels in onse quade gewoonten booz te gaen: de Egyptenaers haere schat- ten ende roof te ontkeeren/ ende de selve tot opbouwinge des Heyligh- doms niet aen te leggē tot onses sels stichtinge in der liefde/ tot onder- linge ontferckinge in kede en goede werken. Ghy die de verschil- en in de Religie weet te ontleden tot de minste stucken toe/ en ontledet ghy u eygen Conscientia niet? ghy die ander Leert/ Leert ghy u sel- ven niet Rom. 2. 21. 22.

2. Het is wel soa dat het gebuyck van behooylijche middelen tot oertuyginge/ tot winninge of weeringhe der wederpartijders wel prijelijck is: datmen alle Kerckelijck ordze hier toe met alle boozsich- ticheyt aen legge; datmen de macht der Christelijcker oberheyt (soe wy die hebben konnen/ ende des noot sijnde) hier toe versoecke/ om de bossen de cleynē bossen te vangen/ om de verstorbers van de ruste ende stichtinge der Kercken tot ordze te brengen. Maer dit is het niet al; ten is sels het principaelste of meeste werck niet? ten is het prin- cipael eynde van onsen dienst ende professie niet/ waer in wy moeten rusten. Als wy het eene met pber ende couragte willen doen/ dat wy het andere daerom niet en laeten of verflappen. De lebendichste oertuygingen/ de sterckste disputen sijn/ met der daet ende met sijn leven te disputeren/ de heylighe ende blyghbaerste overwinninge

is niet weldoen de lastermonden te stoppen. Petr. 2. 15. de cladden
 ende lasteringen op onse heylige professie van den Pausgesinden/ Re-
 monstranten ende andere gewoone met de suverheyt des levens af te
 wiffen ende upt te vaegen. Wy moeten hier in nachvolgen den Phi-
 losoophe Diogenes/ die hoozende eenen seckere onbeschofte ende val-
 sche opinie beweeren als datter geen motus of beweginge in de Na-
 tuere en soude sijn/ stont op ende ginck gints ende weder wandelen.
 De lasteringen daer mede onse Leere verdacht ghemaectt ende be-
 swaert wert/ komen alle hier op upt/ datse onnut is tot de Godtsalic-
 heyt. Hoe konnen wy dese quade consequentien beter af houwen/ dan
 dat wy niet der daer haer in Godtsalicheyt ende vromicheyt soeken
 te overtreffen ende booz te lichten/ alsoo lebendich vertoonende dat
 sulcken Leere ons/ diese in onse herten besloten hebben/ tot de Godt-
 salicheyt seer voorderyck is. Het verhandelen van de vershillen in de
 Religie/ het slaeben ontrent de Kerckelijcke twisten en stryden maec-
 ken ons de valsche Leeraers nootsaekelijck? ende souden wy sonder
 dat wel konnen de Ghemeynten ende ons selven tot het ewige Ko-
 ninckrijk voorbereen/ soo sijn sulcks toe lieten. Nu het werck dat
 ons door desen quaeden toebal en van tersyden doet ooghedzongen/
 waermede men ons in het eygen ende principaële werck soeckit te be-
 letten/ en moeten wy soo niet aenhouden noch daer in ons selven soo
 geheel niet sijnzende ende verlicfende als of dat het eygen werck ende be-
 drijf eens Christen waere/ als ofmen daermede aldernaest met Chri-
 sto Gemeynschap hadde/ ende der Goddelijcker natuere deelachtich
 wierde. O neen neen. Wy moeten desen handel soo begriypen/ dat
 die gehoozt tot ons Christendom als den Oozloge/ tot een wel ghe-
 stelde Republijcke/ als de medecyne tot onderhoudinghe ende boesfel
 onses lichaems/ als het wapenen/ weiren ende vechten tot den Oop-
 handel of Negotte van een Ooopbaerdij-schip. Dat en sijn noch
 volmaectt allecu den binnen hede/ welstant/ burgerlijcke goet ende
 gelucksalicheyt van een Stadt of Lant niet/ datmen Oozloghe upt
 Oozloge trecke/ datmen Opanden op Opanden of verwecke of ver-
 volge. Dat is deel eer een nootsaekelijck quaet/ en wozt met rechte-
 doch soo genaemt. Dat en boedet het Lichaem niet/ datmen beele
 scherpe ende uytstijperende medecynenigebzuucke; maer het neemt
 allecu de beletfelen werck/ op dat ons Lichaem door bequaeme spijse
 ter begen soude mogen geboedet werden/ ende door een goede diaete
 boozts de gesontheyt onderhouden. Een Ooopbaerdij-schip soo de
 Zerovers ende Opanden (die het anders niet en soeckit) hem aen-
 komen/ het sal daerteghen slaen moeten? ende dat te boden sijnde
 boozts sijn reijse spoedigen ende sijnen handel voorbereen; want dat
 is sijn eygen intentie/ ende daerom is het uptgereedet. Het soude sijn

Laerting
 lib. 6. in be-
 ta Diogenes

Particuliere
ende naer
der coo-
passia
ghe op onse
gheleghent-
heyt.

reder's qualick belaten/ indien het nae dien strijt daer soude blijven
lunteren om Zeerovers te verwachten/ ofte om de selve in alle ghe-
weest/ na te spaer en nietzals op wapenē en toeruffe/ op clampē en en-
teren/ op slaē en ober boort werpē boozts soude blijvē practiserē. Dat
ware immers heel sechielick de Begotie gehdzenen / daer soude den
handel wepnich mede gestijft / en de beurse der cooplupdē gebult wer-
den. Het is te beduchten dat sommige luden met sulcke Ouerde con-
ceptē druckt sijn geweest/ dat alle Kerckē / oock dese onse/ van sulckē
slach van protestantē en Liefhebers niet geheel by en sijn geweest.
Het schynt datse in de eerste ende tweede of herfelde Reformatie der
Kerckē booz de sake Godes neffens andere gepbert/ en de goede par-
te gebolcht hebben alleen om dat werck af te doen/ om dien kamp te
kampen/ ende dan boozts daer op te rusten ende alles te staechen.
Jaē het schein sommige bzeemt ende moepelijck te wesen/ datmen
de Leere nu van nleus herstelt/ by gebolchten ende gestabileert sou-
de verder ende tot wat anders besteden te weten/ tot goede vaste ordze
tucht ende discipline in de Kercken tot veranderinge ende verbe-
ringe van t' gene in het Chrijstelijcke leven bouballich of gebruelijck
was. Hebben sy van sulcken Oozloge ende oprocht met het Heir des
lewendigen Godts alleen daer toe aengenomen/ om dat men daer
nae gerust ende gemakelijck de Werelt soude dienen/ in de oude a-
bussen ende verdorvenheden (oozsaecke sijnde van dit tempeest) on-
gestoort blijven slaepen: datmen als rechte Athenischen slechts
wat nleus soude hoozen sonder wat nleus in het geestelijck te willen
doen/ van de Helligē en deucht onder de schadutwe slechts souden
discoureren/ ende te gelijck met het bier of den wijn onsen mont daer
mede spoelen/ sonder meer. Souden wy dan sulcken werck ende
moeyten ons onder wonden hebben/ soude men alle hulp/ die men
konde/ van allen kanten gesocht hebben/ soude men ny in die be-
commerlijcken tijt tot onser en hulpe gebordert hebben/ soude ich ny
middden in dien brant hebben laeten werpen ende in soo groote ber-
werringe in sulcken perpelck in trecken/ soude ich daerom alle andere
conditiē (daer het gemeyn ende mijn particulier niet wepnich schein
aen gelegen te sijn) gekuptet ende boozbygewesen hebben/ alleelijck
om dat wy de partijen souden overwinnen ende daer uyt sien/ ende
dan boozts met inaelcanderen in den ouden lusthof van bele in dese
plactse seer familiare gebruecken souden leben of veel eer versterben?
Ick verclaere ende de Heere wetet/ dat sulchs mijn intentie niet ghe-
weest en is: maer veel eer om de Gemeyne saecke der waere Helligē
en onser Kercken tegens de Demonstrantische verworringen in desen
hoeck te helpen behouden: om mijn liebe Vaderlant/ waert moghe-
lijck/ van de aengeleyde scheuringe ende verlysteringe te helpen red-
den: om de byzome en recheberdigen alhier/ die haer herten bedorve
wer-

werden soulageren : om het ghene/ dat versterken wilde/ lebendich te maecten : om de mislepe te recht te brenghen ende de ghevallen op te richten : om de Gemeynte den wederpartpen ontrocken sijnde den Heere als een reyne Maecht toe te brenghen ende die in allen goeden woorde ende wercke door mijnen gheringen dienst te helpen volmaken. Iffer eghens permant die het anders ghemeynt hadde/ of pet anders van ons verwachtte: die vreesen wy dat wepnich smaecht heeft van Gheestelycke ende Hemelsche dingen / die en verstaet niet eens wat het is sijn Ziele over te gheben van Christo Zielen te winnen : die gheeft wel stercke vermoeden of presumpctie van hem selven/ als of hy Keltgie/supber Leere/ goede Ordre der Kercken pretenderende/ deel eer wat anders ende wat particuliers gaende buyren ons Evangelium in de Ooghe ghehadt ende ghedreven mochte hebben. Ten betaemt gheen Christenen / datse in die Geestelycke Strijden der Kercken neffens andere soude optreke als Croaten/ Cosacken ende dierghelijcke Krijghers die om den buyt alleen dienen/ ende soo haer die saelgeert of dat sy gheen werck meer teghen haere vbanden hebben/ selfs wel ghehoon sijn haer teghen haer eyghen vrienden ende mede Broeders in Wapenen te keeren/om die te rucken/ te rooben te plonderen. Men hoeft gheen werck te soecken / daer is wercks genoech teghen onse heymelycke gebreucken al en versinnen wy gheen questien/al en versinnen wy geen strijden in of tegen Godes Kercke / onder en teghen de Broederen. Het schijnt dat sommighe luyden alleen in staet van strijt ende swarichcyp Keltgie wille hebben of toone andersins sonder twist die wepnich achten / soo dat in tijt van ruste en stilte alffer niet te woelen is alle haer Keltgie bynae schijnt te versterben : seer nae daer in ghelijck sijnde den Salamander/ die geseyt woort in het buer te leven / oock te verwackere en hooz den dach te kome alst seer reghent/ daerenteghen te beswijcken als schoon weder is.

Wy wijffen u weerde en beintde Christenen/ den besten en seckersten wech : laetet beyde te samen gheboecht sijn pebertsche boozstant van de supbere Leere/ ende pebertighe boozstant ende bozderinghe van alle Godtsalicheyde ende inghetogentheyt des lebens. Verboecht is hy die seeyt dat Godt gheboecht heeft. Glendich is hy die in een van beyden dissimuleert ende het werck des Heeren traechlijck doet.

Deze methode hebbe ick alrijt aengeraden/ ende saege gecerne dat die soo ghehouden werde. Men mach daer van oordeelen soomen wil/ ick wete dat de saecke hier by ons best gelucken sal : ick wete dat dit is de methode des H. Apostels/ alleenlijck wandelt weerdyd den Euangelio, 1. Timoth. 4. 7. Oeffent u in de Godtsalicheyde Act. 24. vers. 16. Ende hier in oeffene ick my selven, om een onerygherlijcke consciencie alle tijt te hebben voor Godt ende voor de Men-

Plin. lib.
10. l. 67.
Aristot. Hi
stor. 2. mi
mal. lib. 5.
c. 19.

Salbian.
de provid.
lib 4. sub. fi-
men.

ſchen. **Soo men die omkeeren of ban maeanderen ſchepden wil / ſoo ſal op ons paſſen t'ghene ſtaet 2. Timoth. 3. verſ. 5. Hebben- de een ghedaente der Godſalicheydt, maer de cracht daer van ver- loochent. Ende t'ghene een oude Leeraer eens ſepde van de Chri- ſtenen ſynes tijts: Dat ſy Godes naeme onteerden, ende ſoo leefden dat de Menſchen ſiende haere quade wercken Godt den Heere laſterden: dat ſy haer van de prerogative des Chriſtendoms niet hoefden te roemen, de wijle ſy ſoo leefden, dat ſy een ſmaetheyt en ſchande Chriſti ſchenen te welen.**

TWEEDE DEEL.

Vlecht nu de reden die d'Apofteel by brengt tot verſterkinghe van ſijn vermaninghe begrepen in deſe woorden: Op dat, het ſy dat ick kome, ende u ſie, het ſy dat ick van u ben, mach van u hooren &c.

Deſe reden is genomen van ſecler eynde ende oogemerck/ waer toe d'Apofteel den wandel nae het Euangelium aenradet/ te weten/ dat hy mach ſien en hooren dat ſe ſonden in eenen geest &c. Hy wil in effect ſoo veel ſeggen/ dat ſy dan ſullen in eenen geest ende met een gemoet getrouwelijck ende ſtantbaſtelijck kampen vooz het ghe- loobe des Euangeliums/ als ſy haer ſlechts bebliptigen weerlich den Euangelio te wandelen.

Doch om de cracht van deſe reden beter te verſtaen/ ſullen wy daer in deſe leden aenmercken.

- I. **Wat het is dat d'Apofteel geerne ſoude vernemen ende verſtaen van deſe Gemeente.**
- II. **Het vernemen ſelſ/ ende de wiſe of manere daer van.**

— I, Lidt van het tweede Deel.

De D. Apofteel woude geerne de ſaetie daer toe ghebracht ſien/ dat ſy.

{	{	Ten aenſten van haer ſelven/ ende	}	} r'Geloove des Evan- geliums
		by haer ſelven — ſonden in		
{	{	Ten aenſten van haere partipen - ſtreden met	}	}
		mede, met ende neffens andere/ ofte te ſamen		
{	{	Ende dat	}	}
		In eenen Geest, ende met een ſiele of gemoet.		

De woorden hertroutoe ick tamelijck claer te ſijn: ſullen verhal- ven

ben ten nauften die nu niet uyt leggen: den tijt laet niet toe dat wy daer op staen. **Mleenlijck** sullen wy aentwopen eenige **Leeringew/ die uyt dese woorden volgen.**

Bestendicheyt ende volhardinge in het waere gheloove eenmael aengenomen is in allen manieren noodich, ende moet by alle ghelegentheyt by den Christenen ende de Gemeynen Christi gherecommandeert ende gevordert werden; moet oock alle weyfelinge ende slingerige omdrijven met alle wint der Leere vermydet werden, willen wy anders in het Geestelijcke bedyen. **Daer van alsoo wy menschmael over andere Certen breede ghesproken hebben/ wy tegenwoordich ex Professo niet handelen sullen/ dewijle wy haeste tot wat anders.**

I. Leeringe uyt het eerste lidt des tweeden d.els.

Tot behoudnisse ende uytbreydinge van het waere geloof ende der Christelijcke Kercken, is met allen noodich vrede, eenicheyt ende eendracht.

II. Lee- inge uyt selve lidt.

Dit blijckt 1. uyt onsen Text: alwaer d' Apostel als een middel om vast te staen ende wel te kampen berepelt eenboudicheyt ende eenicheyt des geestes.

2. **Daer sijn oock in de Schrijtuere veel schoone vermaninghen desen aengaende. Om andere voorby te gaen/ leest maer ende bedenckt Ephes. 4. vers. 2. 3. verdragende malcanderen in der liefde neerflich sijnde om de eenicheyt des gheestes te houden door den brant des vredes. Een Lichaem ende een geest &c. Heb. 12. 14. Staet nae vrede met allen &c. Daer by komen de exempelen van de eerste Apostolische Gemeente te Jerusalem/ van de welcke staet datse een hert ende een gemoet waeren Act. 4. 32.**

3. **Soo een Christen mensche sich selven in sijn Hemelsche roeping van den hoofde tot den voeten/ van boven tot beneden met alle omstandigheden beschouwet/ hy sal sal over al ingedrukt ende gheschreben sien heylicheyt ende vrede. Onsen Godt is de Godt des vredes Rom. 16.**

Onsen middelaer ende heylant Christus is de vredeborst ende onsen vrede Isaia. 9. Ephes. 2. ons Euangelium is des vredes Coloss. 1.

Onse roeping/ is tot den Vrede 1. Corinth. 7.

Onse Vaderlant daer boven is een plaerse van rust ende vrede/ wy sijn kinderen des vredes.

Wy sijn alle op eenen wech/ wy reysen alle een reyse/ wy loopen alle nae een boozgestecken merck/ wy hebben alle enen Heere/ een ghesoobe een hope der salicheyt: wy sijn alle in eenen doop gedoopt/ met eenen geest ghesalbet/ vernieuwt ende ghetoepent met een ebenbeelt Godts in eene fonteyne des bloet Christi ghewassen: wy sijn Wyf genoten

genoten in een **Huyf/** Kinderen van eenen **Vader/** **Broeders** van eenen **eerstgebozen Broeder** in **Christo** : hebbende eenē en de selve **Opanden/** staende in eenen haet met de **Werck/** in eenen **gheestelijcken** strijt tegen den **Statan &c.**

4. De **eygenschappen/** gebolgen/ ende **lieffelijcke** vruchten des **bedes** **Ps. 133.** ende **elbers** beschreiben/ **sijn** soodanige dat die **oberbloedelijcken** konnen waer maecten t'gene **wop** seggen. Doch dat **wop** dese ende de **voorzgaende** redenen nae **behooren** **uytbruyden** ende met **schrijftuerē** bevestigē **sonde** en **wil** de **rijt** nu niet **lyde** : **verhope** dat **uwē** **Christelijcke** **aendacht** niet al **bergetē** hebbē t'gene **op andere** **tijde** **daer** van **broeder** **verhandelt** is. **Alleenlijck** dient **aengewesen** hoe **nut** dese **Leeringe** is tot **vermaninge/** dat **wop** doch **Wede** onder **malcanderen** **houden** ende nae **wede** **staen** : **d'welck** **ich** in **dit** **mijn** **affcheyt** u niet **beter** en **kan** op **het** **herte** **leggen** als met de **woorden** **Pauli** **Philipp.** 2. **ber. 1. 2.** **Soo** **vervult** **mijne** **blijfchap**, dat **ghy** eens **gheint** **sijt**, **eenderley** **liefde** **hebbende**, **eenmoedich**, ende **eenderley** **gevoelende**.

Nutticheyt
of gebruyck
van dese lec-
tinghe tot
vermaninge.

Wēle **morpben** ende **redenen** **sal** **ick** nu niet **bruyngen** : **bidde** **alleen** dat **op** dese **middelen** tot een **Christelijcke** **wede** in **Kercke** ende **politije** **mochte** **wel** **gelet** **woorden**.

1. **Datmen** **vermyde** alle **quade** **suspicien/** niet **lieftelijck** alle **lyfsteren** ende **fluyfsteren/** alle **achterclappen** ende **praterie** van **dese** of **gene** **aen** en **name**. **Suspicie** **wert** met **recht** **gesept/** het **fenijn** der **vrienschap** te **wesen**.

2. **Dat** **wy** **onse** **particuliere** **moetelijckheden/** **contentien/** **verschil** van **humeuren** **gesintheyt** of **ongesintheyt** in **dit** of **dat** **particuliere** **bedrijf/** in **dese** of **gene** **saecten/** **ontrent** **dese** of **die** **personen** niet in **en** **boeren** in **de** **gemeyne** **saecten/** in **het** **werck** des **Heeren/** in **bestel** van **Kercken** ende **politije**. **Wy** **moeten** **ons** **befondere** **sinnelijckheden/** **contentien** ende **bruyben** van **dese** of **die** **particuliere** **dingen** (waer aen **dichtwils** **soo** **veel** **niet** **gelegē** is) niet **ranontzeren** ende **stellen** **oben** t'gemeyne **welbaeren** : **noch** die **ghebruycken** als **houtwoelen** om **malcanderen** te **verdeplen** ende **van** een te **ryten/** **daer** **wop** met **het** **haste** **ciment** van een **gheloobe** te **saemen** **ghevoecht** **sijn** ende **moeten** **blijben**. **Dit** is een **groote** **sophisterpe** ende **archifsticheyt** des **dubhels/** **dit** **sijn** de **diepten** van **onse** **bleeschelijcke** **hooverdicheyt** ende **onvoorsichticheyt/** dat **wop** **ons** **eygen** **menge** onder **het** **gemeyne/** dat **wop** **onse** **saecten** **paeren** of **hoppelen** met de **saecten** **Christi** ende **sijner** **Kercken** dat **wop** dat **eene** dat **nodich** is **dichtwils** **verwiffelen** met een **onnoedighe** ende **bruyten** om **lopende** **circumstantie**. **Soo** **wop** **door** **Geestelijcke** **wijfheyt** ende **waere** **oetmoedicheyt** **ons** **selve** **streckelijck** **hier** niet en **versaecken/** **soo** **wop** **ons** **eygen** **sinnelijcheyt** niet **renggaen**

gen gaen en cruytighen / soo is te hrezen dat het met onsen teghen-
 woordighen hrede ende welstant met der tijt verloopen sal / ende dat
 het ons sal gaen / ghelijck elders / Godt berert al ghegaen is / daer
 onder de boozstanders van eene Hellighe ende de goede saecke ernstige
 contentien / particuliere jalouphen gheresen sijnde / de deute gheopent
 is booz andere die beyde de partijen daer wt gesien hebben. Want soo
 ghy malcanderen bytet, soo sult ghy malcanderen verteren Galat.
 5. 15. Wy moeten malcanders lasten helpen draegen / ende gedenc-
 ken dat niemant daerom niet en laet een nut knecht sinen Heere te
 wesen / ende een beguaem boozstander van Kerche ende politije / al-
 hoewel hy desen of dien soo aengenaem ende beballich niet en is / of
 booz sijn humeur of particuliere saecken nae wensch soo heel wel niet
 te pas en komt.

3. Dat wy nae den raet des Apostels Galat. 6. 2. Malcanders
 lasten dragen. Wy sijn doch alle ghebreckelijck / wy moeten vreen in
 den anderen vele oeffnen. Coloss. 3. 13. Laet ons, seyt Naziantze-
 nus / een weynich toegeven, op dat wy wederom merder ontfan-
 gen mogen, namentlijck eendrachticheyt.

Gal. 3.
de pare.

4. Dat wy staen nae nedzicheyt. Waer die is / daer sal de hrede
 licht getroffen worden. De hooverdye is de meeste oorzack van twist
 ende verdeeltheit.

Daerom d' Apostel bemanende de Ghemeente der Philippensen
 tot eendrachtich ende hrede seyt onder andere : Doet niet door twistinghe
 of ydeleere : Maer door oortmoedicheyt achte yghelijck synen
 naesten beter als hem selven Philpp. 2. 3.

5. Dat wy gheen slijnerighe liefde / maer sterke liefde wt reynier
 herten malcanderen toedraghen 1. Pet. 1. 22. Dan sal dit of dat
 windken van offense of onessenheit den hrede soo haest nter versto-
 ren of berstuyben konnen : maer elck een als ghewoont in de liefde
 sal vast staen. Het is een tweerdich exempel allenthalven van de lid-
 maten Christi nae te volgen / dat wy hebben in secker vermaert Lee-
 raer sijnes tijts / daer hy schrijft aen de ghene die teghens hem ontfelt
 waeren : Broeders, seyt hy / wat ghy oock doet, ick hebbe voor ge-
 nomen u lief te hebben, schoon van u niet ghelieft. Ick sal u aen-
 cleven of aenhangen, of ghy schoon niet en wilt, jae of ick selfs niet
 en wille. Ick hebbe my eertyts met eene n stercken bant aen u ver-
 bonden te weten met de ongeveynsde liefde die noyt en bewijckt.
 Ick sal met den onstelden vreedsamich sijn, ende so sy my ontroe-
 ren ick sal den toorne plaetse gheven, op dat ick den Duyvel gheen
 plaets en gheve. Worde ick niet kijven en knibbelen overwonnen,
 ick sal met ghediensticheyt overwinnen, &c.

Bernat-
bus Epistol
252.

6. Dat wy precise rechtbeerdicheyt oeffnen te gens malcanderen.

Daermede moet betoont worden die stercke liefde die d' Apostel wil dat wy teghen makanderen sullen hebben / dat wy niemant met woorden of wercken veronghelijcken : maer elck een van ghelijcken dooen soo wy willen dat ons de Maenschen doen. Daer rechtveerdicheyt is daer is vele brede daer onrechtveerdicheyt ende veronghelijckhinghe is daer moet tweedracht en scheuringhe komen. Daeromme seyt d' Apostel in sijn berrmaninge tot brede Philipp. 2. 4.

Een yeghelijck sie niet op het zijne : Maer oock een yeghelijck sie op dat des anders is. **Tot welcken propositie Augustinus ober den 85. Psalm seer wel seyt :** Doet rechtveerdicheyt ende ghy sult den vrede hebben, op dat vrede ende gherechticheyt malcanderen cussen. &c. Het sijn twee vriendinnen. Ghy wilt moghelyck de eene, ende d' andere en doet gy niet. Daer is niemant of hy begheert den vrede wel, maer sy willen alte mael de gherechticheyt niet werken. **Wilt ghy dan den vrede, doet gherechticheyt,** want het sijn twee vriendinnen &c. daerom seyt eenen anderen Psalm laet af van den quade ende doet her goede, soeckt den vrede en jaecht hem nae. Maer nu en sult ghyse niet lange soecken, want sy salu selve ontmoeten ende de gherechticheyt cussen.

R. 34. 15.

II. Lidt van het tweede deel.

De mantere ende wijze hoe d' Apostel geerne vernemen ende verstaen soude de goede behouten van de Philippensen / wert ons in dese woorden beschreven : Op dat ick t' sy dat ick kome ende u sie, t' sy dat ick afwesende ben hooren mochte van u dat ghy staet &c. **Hy wil seggen dat hem dat een dubbels ende opgheschoopte breucht soude sijn, indien hy upt sijne banden verlost sijnde gelyck hy dat niet gheheel wipten alle hope en selde Philipp. 1. 25.) eens wederom tot haer quaeme ende van saege sulcken brucht van sijnen arbeyt/ sulcken wasdom van t' gene hy geplant hadde. Of soo het den Heere liefste hem in banden tot Roomen te houden/ dat hem niet wepnich het hoozen van sulcken vooztganck ende cracht des Evangelijns onder haer soude verquicken/ ende dat hy niet dies te meer couragte niet alleen de banden maer alle tozmenten ende doodingen door den Evangelio geerne soude nytsaen. Laet ons upt de woorden des H. Apostels dese lesse onthouden : Alle vrome ende oprechte Christenen moeten haer soo in Leere ende leven aen stellen, dat sy daer door haere Lectaers ende herders alle vreuchde aendoen, allen roem ende goet genoeg en toebrenghen.**

1. Dit is t' gene d' Apostel niet dese sijne woorden genoetsaem te kennen geeft : ende noch in claeder ende uptgeduchter termen Philipp.

Leertinge
niet het twe
de lidt des
tweeden
geets.

1. **1. 2.** Soo dan is daer eenige vermanings in Christo, is daer eenige vertroosting der liefde &c. soo vervult mijne blyfchap dat ghy eens gefint sijt &c. ende vers. 15. 16. Onstraffelijcke kinderen Gods, midden in dit crom ende verdraeyt geslachte onder welcke schynt als lichten der werelt. Het woort des levens voorhoudende, my tot eenen roem ten dage Chisti, dat ick niet te vergeefs geloopen &c. **oock 2 Cozinth. 2. 3.** om dat ick gheen droefheyt hebben en soude van de gene daer ick my moeste van verblyden, vertrouwend van u allen, dat mijn blyfchap uwer allerblyfchap sy.

2. **De reden brenghet het oock mede.** Want dit is de spijse/ ende branch/ de bzeuchde ende croone/ het eenich begeeren ende verlangen van alle brome ende getrouwe Leeraers/ gelijck upt eygen erbarentheyt daer van getuycht de **H. Apostel Johannes** in synen 3. sentenzief vers. 4. Ick en hebbe goen meerder blyfchap, dan dese dat ick hoorde dat mijne Kinderen in waerheyt wandelen.

En dese bzeucht ende desen roem en moetmen de Leeraers niet beyniden of onthouden. De vermaerde Philosoph **Seneca** schrijft aen een van sijne Discipulen. Soo, seyt hy, den Lantman vermaeck schept in den boom als hy vrucht begint te dragen, soo eenen herder aende vruchtbaerheyt sijner Cudde sijn weluit heeft, soo niemant sijn voesterlinck anders aen siet, dan dat hy de jeucht ende groey des selven als sijn eygen reeckent, wat meynet ghy dat den gene ghebeurt die de verstanden opghequeekt hebben &c. Ick houde u als mijn eygen, ghy sijt mijn werck.

3. **Indien een wijs sone sijnen Vader verheucht: als staet Proverb. 10. vers. 1. : soo behooren alle oprechte ende verstandige Christenen haere Leeraers niet te bedzoeden.** Ten is niemant ghenoech wijs te maechen/ hoe lief de Daders haere Kinderen hebben/ ende wat ee bzeucht en contentement sy in de selve scheppe/ als het wel gaet: Daer entegē hoe bedzoeft sy sijn wanneer het anders met de kindere gaet als sy welwēschē. Daer schijnt een sweert haer herte te doofterken. **De wijse Aristoteles** de oozsaech ende rede ondersoekende waer om de welbaders stercker liefde hebben teghen die gene diese weldoer/ als dese teghen haere welbaders dint gheen andere als dese / om dat elck sijn maechsel of sijn werck lief heeft. Dit is door het licht ende drijft der natueren alle creatueren ingeplant / dat elck heeft contentement/ behagen/ ende vermaeck in sijn werck dit is een swaeltjen van het onepdelijche licht ende goetheyt onses Godes woortgeset/ van den welcken staet Psal. 104. vers. 31. De Heere heeft een ghevalen aen sijne wercken.

Het is nu buyten alle guesste dat de trouwe Leeraers sijn Werckmeesters met ende onder Chri. en de gemeente van haer geplant of

Epistol.
34. ad Titu
tit. lib. 5.

Platomash
lib. 9. 7.

nat gemaect kan eenichsins gheseyt worden opus ipsorum dat is/ haer werck. 1. Timoth. 4. 16. met Daniel 12. 3. Rom. 15. 16. 17. 18. *Is sijn Geesteliche Vaders die altyts arbeeyden de Gemeynthe te baren tot dat Christus in haer ghedaente krijge Gal. 4. vers. 19. Jae Is sijn als voesters 1. Theffal. 2. 7. als tedere Moeders/die haer leefdaghe hare Gemeynen ende Gheesteliche Kinderen onder ende in haer herte draghen 2. Cozinth. 6. vers 12. Ghy en wort niet benaut in ons &c. Nu soo is het eerlijcker sijne. Onders te vergelden ende van alles te versorghen als hen selven, gelijk eenen seyt.*

Wessot. E.
the. sacro-
mash. lib. 9.
Cap. 2.

4. Dat loon en dese vergeidinghe is men de Leeraers ten minsten schuldich hoor alle haere sozge / wachte / arbept / ende quellinghen. Hierop hozdert de H. Apostel dichtwilts t'gene Is van de Gemeynen versochte/ende sommeerde haer op sinen arbept ende verbolginghen die Is om haren wille upstont. Ephes. 4. vers. 1. Soo bidde ick u dan, ick die gevangen in den Heeren dat ghy wandelt soo het uwer beroepinghe betaemt, daer mede ghy geroepen sijt.

Indien liefde behoort vergolden te werden/ indie d'een vrintschap d'ander weert is/soo behoort men de Leeraers insonderhept dese Iesde wederom te bewisen daer wy sien datse ons met vaderlijche sozge ende herteliche liefde omhelsen. 2. Cozinth. 6. vers. 11. 12. 13. Onse mont is tot u geopent o Corinthiers, onse herte is verbreydet. Ghy en wort niet benaut in ons, maer ghy sijt nauwe in uwen ghemoede. De selve vergeldinge, ick spreke als tot myne Kinderen, verbreyt ghy u oock.

5. Die anders doen ende dit stuek niet en behertighen / die en sal het niet wel gaen: dese reden leyt de H. Apostel op het herte der Gemeynen onder den Hebzeen Heb. 13. vers. 17. Weest uwen voorgangeren gehoorfaem ende onderdanich: Want sy waecten voor uwe sielen, als die reekenschap gheven sullen: op dat sy dat doen moghen met vreuchden sonder luchten, want dat is onprofijtelijk.

Nuttich^{er}
van dese lee-
unge tot
Bestaffinge.

Soo dat die haer wel schamen mogen ende op haere bozst slaen/ die den Geest van de trouwe Leeraers quelle die het herte der rechtveerdigen bedroeben niet alleen met ongeregelthept / ende ongehoorzsaemhept/ maer daerenboven noch met lasteren/ terghen/spijt en leet aen te doen/ ende boozts alle andere smaetheyde soo Is maer kommen. Jae daer isser wel die booznemē eenige ruymithept/ ongeregelthept/ of gnade gewoonten daer om meer aen te houden ende te plegen om dat Is vernemen dat de Predicanten sulchs misgaecht: elck moet hem selven kennen: Ick vrese datter somtijts soo veel Is sommighe naem Christenen gedaen of gedreben weert in spijt van de Predicanten soose van somwijlen selfs dat uytspreeken. Maer ey laten t'val haer swaerste ballen / den spijt ende het leet sal op haren cop comen. Is moghen somwijlen de Leeraers haere Ziele wel verdzietich/ haer

haer herte ende handen mat maechen/ende doen upthallen in dese of dierghelijcke woorden: Och mijn Moeder dat ghy my ghebaert hebt teghen den welcken een yegelijck twiflet ende kijvet in den gantschen Lande Jerem. 15. 10. **Sy** mogen die met **Ella** onder den Geneverboom heen drijven/ ende doen seggen: Het is genoech: Soo neemt nu heere mijn siele.

1. Reg. 14. 4. **Sy** mogen die met **Paulo** (2. Cozint. 12. vers. 21.) doen rou draegen over haer op dat sy ghelondicht ende gheen berou gehad en hebben. **Maer** eyndelijck sullen sy dat alles moeten coelen. De minste sucht/ het minste claechwoort/ het cleynste traentjen van den bromen ober haer bedryf upghestoxt sal haer soo duer staen. Wanneer sy in ongheluck/ in swaericheyt/ ofte oock in Godes upterle ongenade haer sullen binden/ dan sullen sy ghewaer worden hoe bitter het is den bermaender veracht/ en met den Priester getwist te hebben. Dan sal dickwils te laet geclaecht sijn/ als staet Proverb. 5. 12. 13. Och hoe hebbe ick de rucht gehaet? ende mijn herte de straffe versmaet? ende en hebbe niet gehoord de stemme mijner Leeraers, ende mijn oore niet gheneycht tot dien die my leerden.

Dit moet alle getrouwe leeraers bermaechen ende vertroosten in alle haere moepten ende arbeit in alle haere verdrukkinghen: als sy sien Godes woort cracht te hebben aen de herten der menschen. Als sy desen troost hebben van haere toehoorders al waert maer van eenige/ onder de selve (ghelijck Godt altyt eenige verwecht die haer dese bzuuechde aendoen) dan sijn sy wel onthaelt. Ofmen dan haer niet veel aenthaelt ende caresteert/ veel eere ende belceffheyt betrijft/ veel te gast of ten brase nooder daer braegen sy niet nae/ sy en soeken of en verwachten dat oock van haere kinderen niet. Haer herte moet verbult sijn met een ander spijse/ dyanck/ ende bzuolichheyt/ die elck een soo niet en kent (Johann. 4. 32. 34.) als maer de Heere wert gepresen/ sijn Evangelium ende haere Leere gheert wert. Dat doet haer beter ende maecht haer lustiger als het vette ende ghemeste/ als den besten dyanck/ als de meeste heusheyt/ de meeste eere/ het meeste respect dat men haer aendoet.

Wy worden dan vermaent door dese Leere/ dat wy ons tot verbeteringe/ puer ende wackerheyt in alle Godtsalicheyt ende Christelijcke oeffeninghen moeten laeten beweghen boven alle andere treffelijcke reden en van Godt/ van ons selven/ van onsen even nasten genomen oock met dese besondere rede/ dat wy daer by bzuuechde troost/ gherief/ ghemack ende goet ghenoegeen onse ghetrouwe Leeraers/ onse Geestelijcke Vaders/ onse soo hertelijcke en toegeneychde bzuere-

Nutticheyt
dese Leere
tot vertroost
linge.

Nutticheyt
van dese leere
tot vermaninge.

den. Laet ons sulcks geerne doen / wy en sullen doch geen verloozen
arbeyt doen / alle geries ende gemack dat wy de Leeraers hier in aen
doen / dat doen wy meest ende eghentlijck ons selven / wy doet co-
steloos ende schadeloos / ende dat tot ons eppen wdelycke ende eewige
welbaeren. 1. Corinth. 15. vers. 58. Hieromme, myne Broeders,
staet vast &c. Dewyle ghy weet dat uwen arbeyd niet yedel is in
den Heere.

Dese berrnanghe sullen wy best konnen behertighen ende in het
werck stellen / soo wy met dese middelen onse swachheydt te hulpe ko-
men.

1. Dat wy onderscheydt maechen tuffen haere persoonen in het
particulier / ende tuffchen haere uptnemende Ampten. Daer is of
daer wert dichtwils pers in ende ontrent haere persoonen opgenome /
t'ghene haer gheringh ende ontweerdich maecht in onsen ooghen.
Maer wy sullen heel anders geboelen / als wy onse ooghen verheffen
tot de vaeten des Heeren diese draeghen / tot het Ampt haeres Godes
dat haer betrouwt is / tot dien grooten herder der Schapen ende den
Heere des oogstes diese ghesonden heeft diens gesanten ende dispen-
sers sy sijn / diens woort sy sprecken diens last sy uytboeren / met den
welken sy als eene daer in sijn / Luc. 10. 16. Wie u hoort die hoort
my, wie u verworpt die verworpt my.

2. Dat wy onderscheyt maechen tuffchen huerlinge ende oprecht-
re Herders / tuffchen werelische heylighen / ende trouwe Wachters.
Soo seer als wy van gene vermoeden datse doch soo grooten bzeucht
ende genoeghen in het toenemen haerder Gemeente niet en scheppen /
ende datmen verhalven haer sulcken grooten chier of seest daer mede
niet aen en doet als sy wel schynen haer te gelaten : So seer behooren
wy van dese het tegendeel te gheboelen. Wy en konnen oock anders
niet in goeder conscientien / dewyle wy uyt haere bzuichten haer an-
ders niet en kennen / ende specialighen soo wy bevinden datse niet en
bermanen noch haere Gemeente af en vorderen / of sy begheeren
d'eerste ende laetste te sijn om sulcks mede te doen / verre synde van den
Schriftgeleerden / die het seggen ende niet en doen : die swaere las-
ten op de schouderen der Menschen leggen, ende selve en willen
sy die niet aentroeren met den vinger. Matth: 23. 3. 4.

Naerden
roepassinghe
op onse par-
ticuliere ge-
legentheyt.

Siet is de berrnanghe die wy hebben uyt dese Leere. Laet wy
toe dat ick die een woeynich naerder op onse gelegentheyt alhier passe :
laet wy doch een woort van my selven sprecken sonder ghehoont te
worden : Soo niet neemt my aen als onwijs, op dat ick oock een
weynich roeme, indien wy geoorlooft is met de H. Apostel alsoo te
sprecken 2. Corinth. 11. 16. Ick mach u oock met dit mijn af-
scheyt

scheyt bidden ende vermanen / dat ghy soo weerdichlyck den Evan-
gelio wandelt / dat ghy my tot een vergeldinghe ende danckbaerheyt
alle bzeuchde ende roem altijt laet ghenieten / soo wanneer ick van u
hoore of verneme. *My/segge ick/ wiens ghenegentheyt teghens u,*
wiens arbeyt aen u, wiens Leere tot u, wiens wandelinghe onder u,
wiens affcheyden van u sulck eeniger maeten ende met eenich rechte
ende behooren/ schynen te hoorden.

1. *Mijne affectie teghens u is op diepe Fondamenten/ ende met*
stercke clampen gebesticht. Ick mach in den Heere roemen/ dat ick u/
die jonger sijt in de Gemeente/ neffens mijne waerde medebroederen
den Heere Christo gegeneroert of gewonnen hebbe: Dele die ouder in
de Gemeente ende vooz mijn incomen daergetweest sijn / die dunct
my dat wy wederom als ghebaert hebben / mits die behoudende of
helpende vooz Godes ghenade ten deele van den suerdeesem ende de
seer aenliggende mislepdinge der bzeemder Leere; ten deele van vele
berispmenissen imperfectien quade ghewoonten/ ende pdele wande-
lingen van den Vaderen overghelevert (1. Petr. 1. vers. 18.) Ick
hebbe gearbeyt mijne affectie eenichsins te betoonen nae het exempel
des H. Apostels Pauli; mits aen u soeckende te doen so als een va-
der doet sijne liebe kinderen / als een voester doet haer soochkind. 1.
Thess. 2. 11. 7. dat/ soo niet alle / ten minsten eenighe haere sielen of
Vichamen of alle beyde in haere danckseggingen tot Godt my had-
den mogen segenen soo sy dooz mijnen geringe dienst ergens in meyn-
den gheholpen te sijn. Mijne hertelijckheydt wasser wel hadder de
macht ende het volbrenge soo gewoest om u soo wel te doen soo dat op
my neffens mijne medebroederen eenichsins hadde konnen ghepast
worden tgene staet 1. Cozynth. 4. 15. Want al hadt ghy tien/duyent
Leermeeckers in Christo, soo en hebt ghy nochtans niet vele Va-
ders. ende 1. Thessal. 2. 8. Alsoo over u beweecht sijnde begeer-
den wy u te geven, niet alleen het Evangelium Godts, maer oock
onse eygen leven, daerom dat wy u lief hadden.

Ick hope dat ghy selve upt mijnen inganck tot u upt mijn verblij-
ven ouder u / upt mijne Leere ende wandel / upt vele particuliere va-
den / sae sels upt mijn affcheyden eenichsins mijne oprechte liede
hebt konnen speuren. Daest mijn getuyge die in den Hemel is/ ende
naest meer als duysent getuygen in my / ick segge mijne Conscientie/
soo soude ick wel doozven seggen met d' Apostel. 1. Thess. 2. 10. Ghy
sijt getuygeh &c. ende ghy sijt onsen brief (2. Cozynth. 3. 2.) in
onse herten gheschreven, die bekend ende ghelesen wert van alle
Menschen, gheen ander gheruygen hebbe ick van doen/ ende of sy al
wilden t sy met of teghen/ sy en sijn geen getuyghen die reden van we-
tschap

renschap konnen gheben. Op u ghetuydenissen moet ick dooz **W**id-
 schelijcken daghe staen of vallen: Dat alleen sette ick teghen alle wee-
 derpartijders ende lasteraers / die of om gemeyne saechte der gesonder
 Leere na de **G**odtsalicheyt / ofte dooz particuliere corruptien ofte
 dooz grooße ontwerenheyt diechtwils lasteren t'gene sy niet en weten/en
 haer niet en betaemt. Ick were best hoe ick teghen u ben gesint ge-
 weest / hoe dat ghy niet naeulwe in ons getweest en sijt / hoe d'isen mont
 tot u gheopent / ende onse harte verbzept is geweest. Mijnen arbeyt
 onder u soude ick niet dorben roemē ende u als een motpbe tot het in-
 willigen mijner berrnaninge dooz te houden: Ten waere dat de ber-
 verschinge/ recommadatie/de **D**ancksegginghe/het **L**of (in den roem
 van des Heeren besondere goetheyt ende ghenade ons alhier betwopen
 sulcks berepsejcte. Ick en kan d'een sonder het ander noch swijgen
 noch uitsprecken. **S**wijge ick / soo ben ick ondanchbaer tegen mij-
 nen **G**ode soo bergete ick ende leere of laete u bergeten soo veel goets
 t'ghene sy ons ghedaen heeft. **S**precke ick / soo sal ick moghelijck
 in sonniiger oogen poel of dwaes schijnen. **G**hy weet dat ick hier
 nu seventien Jaeren den **D**ienst betreden hebbe niet sonder quellin-
 ghe en strijt / niet sonder suchten en stenen met vele swachheden ende
 cranchheden nae den **L**ichaem/ en eventwel in vele moepten in grooten
 en sueren arbeyt/dzagende ghebuerighe en swaere lasten/alhoewel
 dat alles dooz des Heeren ghenade my wederom licht geballen heeft/
 want sy die den moeden cracht gheeft (**J**es. 40. 29.) wiens sterchte
 in onse crancheit volbracht wert 2. **C**ozinth. 12. heeft my ter rechter
 hant gheweest **P**sal. 16. sy heeft my oock alijt doen triumpheren in
Christo 2. **C**ozinth. 2. 14. in wat occasie ick oock gheweest beu/ met
 wat swaricheden ende wedersaechers ick te strijden hadde. **G**hy
 weet dat ick in die troublighe ende becomeerde tyden staende toe
 Vlymen mijn beste neffens andere trouwe **L**eraers dede / om u
 waert moghelijck gheweest / uyt den brans te trecken daermen u in-
 geworpe hadde: Ende als ghy het daer booz hieft datter anders geen
 salbe in **E**ilead was om u te heelen/ de **G**emeente van scheuringhe
 ende berstoppinghe bequamelijck te rebden of te behouden als ghy
 het (segge ick) alsoo verstonde ende my betuychdet (alhoewel mijn
Goeddeel ende meyninghe niet en was dat een **P**rophheet in sijn **W**a-
 derlant ende nae dat in **L**eere oorde/ende wandel de saecken niet dan
 al te slecht hier stonden/ het meeste voordeel soude konnen doen) heb-
 be ick my midden in het buer ende in den brant laten werpen / alhoe-
 wel berseckert ende besproken tot de beroepinghe van de **G**emeente
 in **R**otterdam daer andersins de gemeyne sake niet weynich aen ghe-
 lege was. Ick en koste u niet boozhy gaen met den **P**riester en **L**ebhe
 of

of een ander moghelijck soo harden ende pterculoofen saecke niet en hadde willen aengaen/ soo docht my dat ick u en de goede sake boven andere sulcks schuldich was. Ick hebbe mijn eyghen profijt / ghemacht ende eere gecorne versupmit ende verachtet (ten is gheen oer-
 tollich wercht wee my soo ick het altyt niet en doe) sonder ordinantie van eenighe tractement / jaer sonder hope van ordinantie/nae de gestalte doen was van de meest stemmen der Hooghe ende subalterne Overheden/ met groot perijchel ende wepnich apparentie van de sake te boven sullen komen dewyle de partypen soo hart ende machtych waren en pzoedeerden bast in alles soo als haere macht ende haere intrentien dat schenen mede te brengen. Soo dat het niet sonder grote byrese en was van schandelijcken ter Stadt wptghejaecht ende ghebannen/ of anders met eenighe infamie ghestrafte te sullen werden. Weerder en behoef ick hier niet te particularizeren het heucht u u och wel wat ick meyne/ ende daer zijn niet dan al te veel Kerckelijcke en Politijckie papieren/ stucken en monumenten noch dooz handen/ tot de welcke ick my in desen verder gebraege/ des noot sijnde. Naet dese streijden ende swaricheden/ met dese listen en laegen/ met dit gedue-
 rich als waechen en bzaechen/ met storm op storm/ aenflach op aenflach/ passerde het eerste Jaer ende eenighe Maenden van mijnen Dienst ende wat onrust sy my aendeden wat werck ons van buyten gegeven werde/ soo most van binnen de Gemeente even wel by een gehouden/ her verstorbe versamelt ende het swache gestercht worden tot dat de Wolcken scheurden ende de lieffelijcke Sonne der verlossinge ende bebradinge der gemeyner Kercken doozbrach Anno 1618. dooz het aenstellen der Nationale Synode tot Dordrecht. Dat perijchel ende swaere werck was naulijcks doozby/ of wy gheraechten in een ander niet minder lastich niet minder noodich als het boozgaende. Wy wisten dat rupinicheyt des lebens/ verhal van goede ordze de Kercke/ aenhouden van quade bleeschelijck ende Wereltliche ghe-
 woonten ghemeynlijcken boozboden ende occasien sijn van het berodegen/ of verketen of berooden des gulden Candelae's der ghesonder leere. Hierom schickten wy ons om met tydich ende ontydich aenhouden met een sferen patirurie met velen sincecken/ endebetuyghen in't openbaer ende in de huyfen/ die oude abuyfen te verbeteren/ ende de Ghemeynte als van nieuws wpt haere confusie ende verloop tot beter salsoen ende ordze te brengen. Doch hier werden wy terfont gewaer/ dat hier spreekwoort niet dan al te warachtich is: Een quaet wel geplaeft ofte gestelt sijnde ende moerten niet roeren. Doch de Heere heeft even wel dooz lange en veelderhande wooselingen van vele jaer u het werck gesegeut ende de herten van velen willich ghemacht

maecht om het goede te verorden/ ende een deel van de oude hooch-
ten des Pawloons ende der verdozene werelt/ staende tot blaene
van onse Reformatie/ af te werpen. Alhoewel sommige van u bil-
licht my daerom somtijden gram geweest sijn. Dit is eplacen onse
domnichheit ende swaachheit. Doch Godt de Heere weet/ dat ick uyt
enckel liefde/ ende uyt begeerte van uwe salicheit sulche dingen gera-
den of ghedreven hebbe. Anderffins hadde ick sonder ondancx mijn
ruste wel mogen houden/ als het slechtis tot uwe salicheit hadde ge-
weest. Doch waeromme verhaelt ick dit? om dat ick u beschaemen
soude? dat sy verre. Maer ick vermane u als myne lieve Kinderen.
1. Cozinth. 4. 14. Ick en segge niet tot penants verwijt/ maer om
dat wy de ghenade en ghoetheit des Heeren niet cleyn achten of
vergeren en souden. Hoe wy meer des oude tijts/ en de gebolchde ver-
anderinghe ghedencken/ hoe wy te meer oorzack vinden om Godt
onser Medecijnmeester te prijzen/ die ons van soo veel ghezeecken
ghenesen heeft.

III. Mijne Leere onder u/ die is soodanige/ datse geen gheringhe
oorzack u en behoort te geben tot t'gene wy vermanen. Ghedenckt
wat kostelijcken/ crachtigen/ troostelijcken Leere uyt de
heylsamen fonteynen Israels ick u so lange mede gedeelt hebbe in een-
paricheit met de Christelijcke Gereformeerde Kercken. Wy mogen
daer van seggen met den H. Apostel 2 Cozinth. 4. vers. 2. Wy ver-
werpen de bedeckinge der sehande, niet met schalckheit omgaende,
noch het woort Godts vervalschende maer met de openbaringe der
waerheit ons selven bekenet maeckende by aller Menschen Con-
scientie in de oogen Godts, 1. Theffal. 2. 3. Want onse verma-
ninge en was niet uyt verleydinge, noch uyt onreynicheit, noch uyt
bedroch &c.

Die grondige en subere Leere hebbe ick aen u ende onder u be-
vesicht/ het rechte ghebruyck ende ontweerdeelijcke nutticheit daer
van aenghewesen/ die hebbe ick met monde ende schriften met raet
en daet nae gheleghentheit ende vermogen booz gesaen/ daer in bent
ick bereet gheweest ende bent als noch dooz Godes ghenade te leven
ende te sterben/ daermede hope ende wensche ick booz den rechter bā
lebende ende dooden te verschynen/ daer van dooz ick protesteren met
den Propheete Jeremia cap. 17. vers. 16. Wat ick gefredickt heb-
be dat is recht voor u. Ende Cap. 20. 7. Heere ghy hebt my
overredet ende ick hebbe my overreden laeten.

Het spectale bewijs ende de verantwoordinghe van dese ooycheit-
heit der gemeyner Leere/ is nu onnoodich ende ontpdich te verhael.
Ick meyn dat ghy oock den geest Christi hebt/ en Gheestelijcken alles
hont

hont onderschepden/ ghy weet best of ick u op een glat ys geset hebbe
 ghy weet of ghy so geloobende ende so doende op het onsecker loope
 ende de lucht staet. 2. Cozinth. 13. vers. 3. 5. 6. Dewyle gy beproe-
 vinghe soeckt van Christo, die in my spreekt, de welke &c. Sul-
 ken gherefolbeerden/ sulcken bast besetten/ ende viercanten Leere en
 Leert immers niet swieren niet rollen/ niet slingeren niet wespelen noch
 singeloobe noch in wandel. Soo veel onder ons sijn ons boozgegaen
 die daer in alreede gerustelijck gestozben/ geluckelijck die goede strijt
 gestreden/ dien loopt volent hebben/ die ons soo menschmael hebben
 doen wenschen t'gene den Godtloosen Bileam/eens sepde Numer. 23.
 vers. 10. Mijn siele sterve den doot der rechvrედigen, ende mijn
 eynde worde als deser eynde.

IV. Wat sal ick seggen van mijn leven/ wandel/ ende handel-
 gen onder u t'sy in het particulier of in Gemeynte Kerckelijcke sae-
 ken. Het is daer heel anders mede gestelt/ als met mijne Leere. Ick
 en kan niet bymoedicheyt daer niet van roemen/ als van mijne leere.
 Ick moet alle mijn wercken bzeesen/ ick moets alle suspect houden/
 ende seggen met Davids Ps. 19. vers. 13. Wie kan mercken hoe dick-
 wils hy feylt: vergeeft my de verborgen gebreecken.

Wande beste moetmen seggen: Wy sijn alle als de onreync, ende
 alle onse gerechticheyt is als een besoodelt cleet. Jesa. 64. 6. Wee
 her pryselijcke of loffelijcke leven der Menschen, soo het sonder
 barmherticheyt werde geoordeelt, ghelijck Augustinus spreekt.
 Het is waer/ ick soude booz Godt konnen seggen/ dat ick het begeeren
 ende booznemen wel gehad hebbe/ alhoewel niet het volbrēngghen
 (Rom. 7. 15. 18. 22. 23.) booz de Menschelijcke vier schaere soude
 ick mede onder andere my selven mogen vertoonen ende mijn hooft
 opstecken/ seggende met den Apostel 1. Corinth. 4. vers. 4. Ick en
 kenne my geens dinoks schuldich: maer daetom ben ick niet recht
 veerdich ende niet den ouden Leeraer Ambrosius op sijn dootbedde:
 Ick en hebbe onder u soo niet geleest, dat ick my schamen soude
 langer te leven. Ende wederom met den H. Apostel Paulo Actoz.
 20. 33. Ick hebbe niemants Gout of Silver of cleedinge begheert.
 ende 2 Cozinth. 12. 14. Ick en soecke het awe niet, maer u ende
 1. Thessal. 2. 5. 6. Want wy en hebben noyt met flatterende
 woorden om gegaen, gelijk ghy weest, noch met een bedecksel
 der giericheyt &c.

Maer booz gheen van beyde Overscharen Goddelijcke of Men-
 schelijcke is de minste schijn of schaduwē van al te veel. Dergheens
 hebben wy t al te hooghe/ te precijs/ te nauwe/ te veel/ te besonder te
 ober tollich ghemaect of ghenomen (ghelijck de Satan wel soude
 willen

wilten bedruechlijcken voorgeben of lasteren) maer wel te slap/ te ruym/ te slecht/ te sober/ te stordich; dat tucht ons onse herte. Zae dat is ende moet altyt sijn onse grootste quellinge ende beroeringe/ ons onstelentisse ende clachte/ dat wy soo langhe Jaeren boben veel andere staten ende conditien van Menschen so veel occasien ter salicheyt/ soo veel aenlepdinge tot Godsalicheyt gehad hebben/nochtans in het Christelijcke leven soo weynich toegenomen/ tot geen meerder faesoen ende perfectie des selfs gecomen en sijn. Och als wy Leeraers andere soo vele vermaent ende ingescherpt hebben met eernstige ende beweectlycke woorden dat het rijk der Hemelen gewelt lijt *Matth. 11.* dat de poorte is enge ende den wech is smal *Matth. 7. 13.* dat men omfictich of precijs moet wandelen *Ephes. 5. vers. 15. 16.*

Dan mach ons het herte wel versmelten ende water worden/ dan mogen wy wel uproepen met *Bernardo* in sijne meditatie: Wee my, ick hebbe Godes wet daechlijcks in de hant, ick lese ende meditere die ick spreecke daer van &c. ende ick werde een overreder der selver bevonden. Het is wel noodich dat wy altyt van nu aen ten eynde toe insonderheyt oock in ons dootbedde (ghelijck *Augustinus* dede) de penitentie-psalmen lese. Doch wat sal ick by u seggē/ of wat sal ick veel eer swijgē van mijn lebe/ exempel en boozganch onder u. Ick sal verfoecken t'gene de vermaerden *Philosoph* *Aristoteles* verfoecht in een ander gelegentheyt: Wat ghy my voor t'gene wel is danck wetende dat ghy t'gene versuymt is overhiet ende vergevet. Ick sal bidden t'gene *Augustinus* bidt aengaende secker schryft of boeck van hem geschreven: O Heere, soo ick yet wel geseyt (gedaen) hebbe, wilt ghy het erkennen ende de uwe; soo ick yet qualijck geseyt (gedaen) hebbe, dat ghy het doch vergevet ende de uwe: t'gene van Godt ende upt sijn genaede in ons geseest en ghespeurt mochte sijn/ ick bidde dat de Ghernemte sulcks mochte nae volgen/ ende wensche datse het t'ienmael ende hondertfou te boben gaen: t'gene upt ons en van ons selben geseest is/ datse dat vermyde ende daer dooz boozsichtiger ware. Laet haer t'ghene een oorzaeck/ dit een waerschouwinge en baecke/ alle beyde een occasie sijn om weerdelijck den *Euangelio* te wandelen.

V. Mijne vertreck van u behogt u oock mijne trouwertighe vermaninge te recommanderen. Ick verlaete nu mijnen ordinairen dienst alhier/ ick gae henen gebonden dooz den geest ende niet van selfs/ ick ben willich te volgen daer de Heere my upstoot ende nochtans ongeerne uwent halbe/ ick gae en scepde van u met de *Michaem* alhoewel niet met het gemoet/ met het werck des dienst niet met mijn affectie. t' Sijn gemeyne consideratien ende insichten/ ende niet
mijn

mijn eegen drift of pet eegens dat nu los maecht / dat u overredet
 ende overtoonnen heeft my los te laeten / daer wy anders het wel ge-
 wenfcht ende gefchicht hadden / denkonzen tijt die ons noch mochte
 oberich fijn / met u te famen te leben ende te sterben. Ick sie vooz de
 hant wel grooten arbeyt / wel deel wercks op een nieu : ende al praes-
 ten forunnighe quaerwillige of onberstandige upt d'een of d'anderen
 hoecft somwijlen wat / ick meene eben wel niet dat een van allen ons
 den arbeyt / moeyten ende d'appendentien van dien sal benijden al ar-
 beyden wy tot bloet spouwen toe / tot rupne van onse ghesontheyt.
 Ick en wete / ick en sie vooz de hant gheen werelts voordeel / gheen
 profijten / gheen saecken vooz my selven / die ick hier by verscheyden
 occasien niet genooten en hebbe of immers hadde konn en vinden en-
 de getieten / soo ick daer van sieck geweest waere. Ick hebbe hier eer-
 lijck geleest (ick dancke Gode) nae mijn en der mijner staet ende
 gelegentheyt / soo ick dien begeere / ende daer in ick seer wel te vreden
 ben. Ick hebbe geen gebreec gehad. De genoechsaemheyt is een
 groot gewin. Wy sidt wel die niet sijnen stoel te vreden is. Dan dit
 sijn te vyle en slechte dingen / om daer van veel te seggen. Iffer pe-
 mant die anders wil van ons gevoelen / eben als of wy arme huer-
 lingen ende mestberckens waeren / of onser blyck onsen Godt waere /
 wy sullen het daer by laeten. Ick en kan anders niet doen als met
 der daet betoonen / dat ick met Paulo ghesint ende gherefolbeert ben
 overbloet ende gebreec te hebben / de saecke Godes ende de welstant
 sijner Kercken oprechtelijck ende trouwelijcken te dienen / offer be-
 hoorlijcke belooningen sijn of datter geen en sijn : Het is my genoech
 dat ick my selven betwust ben / dat ick om geen tractementen of upt-
 terlijcke voorzelen noch om veel dupsenden / noch om alle het goet
 ter werelt mijn hert ende affettie teghens dese Bemeynte soo verre
 soude hebben konnen cruytgen en versaecken. Dat u dan vooz het
 leste beweghe dit ons Christelijck / al hoewel bestwaerlijck / affcheyt.
 Hebt ghy seventien Jaeren mijne stemme ende vermaninge soo dick-
 wils gehoozt / hoozt noch eens dese / mogelijk de leste. Het is onseer-
 ker of ick permant van u haer aengesicht / immers utwer aller aenghe-
 sicht meer sien sal / ende of ghy oock opt meer mijn aenghesicht hier
 sien sult ende mijne stemme hoozen. Ons leben is een damp / onse
 jaeren gaen vast henen als vlogen wy daer van. Hiermede bevele
 ick u allen Gode ende t'woort sijner genade Actoz. 20. 32. Ende
 betwyle dese mijne vermaninge dit mijn afgescheyt nensens / soo veler
 Jaeren vermaningen niet vorderen en sullen sonder Godes saken
 ende genade / ten sy datter een is die van binnen leert, soo arbeyt
 de tonge des Leeraers te vergeefs, (gelijck Augustinus seyt) neemt
 dan

Deems.
 181. de
 Comp.

38
 dan oock tot afscheyt dese mijne uyterste wenschen, mijne leste segden-
 ningen.

De Heere onse Godt sy u vriendelijck, ende vordere het werck
~~uwer~~ handen by u/jae het werck ~~uwer~~ handen woude hy doch Vor-
 deren, Ps. 90. 17. De Godt des vredes, die van den dooden weder
 gebracht heeft den grooten herder der schapen door het bloet des
 ewighen Testaments onsen Heere Iesum Christum, Die vol-
 maecke u in alle goede wercken, om sijnen wille te doen, maec-
 kende in u dat voor hem welbehagelijck is, door Iesum Crist un-
 den welcken sy de eerlijckheyd van ewicheyt tot ewicheyt. Heb.
 13. vers. 20. 21. Amen.

FINIS.

TOT UTRECHT,

Ghedruckt by Abraham de Roy, woonende inde
 Preecker straet, inde Druckerye, Anno 1636.

Voor Ægidius ende Petrus Roman Druckers
 vande Univerſiteyt,

